

**Univerzita Palackého v Olomouci
Právnická fakulta**

Veronika Čopjanová

Neplatnost a neexistence manželství

Diplomová práce

Olomouc 2012

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma: „Neplatnost a neexistence manželství“ vypracovala samostatně a citovala jsem všechny použité zdroje.

V Jeseníku dne 1. března 2012

.....

Veronika Čopjanová

Poděkování

Na tomto místě bych chtěla srdečně poděkovat vedoucí mé diplomové práce JUDr. Lence Westphalové, Ph.D. za její náležité vedení, odbornou pomoc a poskytování cenných a podnětných rad při zpracování této práce.

Poděkování náleží také mé rodině za její celoživotní podporu a pomoc nejen v mém studentském, ale především v osobním životě.

Já, níže podepsaná Veronika Čopjanová, autorka diplomové práce „*Neplatnost a neexistence manželství*“, která je literárním dílem ve smyslu zákona č.121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon), ve znění pozdějších předpisů, dávám tímto jako subjekt údajů svůj souhlas ve smyslu § 4 písm. e) zákona č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů, správci:

Univerzita Palackého v Olomouci
Křížkovského 8,
Olomouc 771 47, Česká republika

ke zpracování osobních údajů v rozsahu: jméno a příjmení v informačním systému, a to včetně zařazení do katalogů, a dále ke zpřístupnění jména a příjmení v katalozích, v informačních systémech Univerzity Palackého, a to včetně neadresného zpřístupnění pomocí metod dálkového přístupu. Údaje mohou být takto zpřístupněny uživatelům služeb Univerzity Palackého. Realizace zpřístupnění zajišťuje ke dni tohoto prohlášení vnitřní složka Univerzity Palackého, kterou je Informační centrum Univerzity Palackého.

Souhlas se poskytuje na dobu ochrany autorského díla dle zákona č. 121/2000 Sb.

Prohlašuji, že moje osobní údaje výše uvedené jsou pravdivé.

Diplomová práce je zpracována dle právního stavu ke dni 31.12.2011.

OBSAH

1. ÚVOD	7
2. ZÁKLADNÍ POJMY RODINNÉHO PRÁVA.....	9
2.1 MANŽELSTVÍ	10
2.2 SŇATEK.....	11
2.3 RODINA.....	12
3. VADY MANŽELSTVÍ A JEHO VZNIKU (SŇATKU)	13
4. HISTORIE INSTITUTU NEPLATNOSTI A NEEEXISTENCE MANŽELSTVÍ	14
5. NEPLATNOST MANŽELSTVÍ	17
5.1 PORUŠENÍ PRINCIPU MONOGAMIE.....	18
5.2 PŘÍBUZENSKÝ VZTAH	20
5.3 NEDOSTATEK VĚKU.....	22
5.4 DUŠEVNÍ PORUCHA	23
5.5 VADY PRÁVNÍHO ÚKONU	25
5.6 KONVALIDACE NEPLATNÉHO MANŽELSTVÍ.....	28
6. NEEEXISTENCE MANŽELSTVÍ	31
6.1 DŮVODY NEEEXISTENCE MANŽELSTVÍ.....	32
7. NEPLATNOST A NEEEXISTENCE REGISTROVANÉHO PARTNERSTVÍ	34
8. NEPLATNOST A NEEEXISTENCE MANŽELSTVÍ - TRANSSEXUALISMUS	37
9. PROCESNÍ ASPEKT NEPLATNOSTI A NEEEXISTENCE MANŽELSTVÍ	41
9.1 SOUDNÍ ŘÍZENÍ – NEPLATNOST MANŽELSTVÍ.....	41
9.1.2 Právní následky rozhodnutí – neplatnost manželství.....	43
9.2 SOUDNÍ ŘÍZENÍ – NEEEXISTENCE MANŽELSTVÍ	44
9.2.1 Právní následky rozhodnutí – neexistence manželství.....	44
10. PRÁVNÍ ÚPRAVA INSTITUTU V RÁMCI REKODIFIKACE SOUKROMÉHO PRÁVA.....	46
10.1 SYSTEMATIKA NOVÉHO OBČANSKÉHO ZÁKONÍKU.....	46
10.2 NEPLATNOST A NEEEXISTENCE MANŽELSTVÍ V NOVÉM KODEXU	47
11. SROVNÁNÍ SE ZAHRANIČNÍ PRÁVNÍ ÚPRAVOU – NĚMECKO	50
11.1 NĚMECKÁ PRÁVNÍ ÚPRAVA RODINNÉHO PRÁVA.....	50
11.2 INSTITUT NEPLATNOSTI A NEEEXISTENCE MANŽELSTVÍ V NĚMECKÉM PRÁVU.....	50
12. ZÁVĚR.....	53
13. POUŽITÁ LITERATURA	55
14. SHRNUTÍ / SUMMARY	59
15. KLÍČOVÁ SLOVA / KEY WORDS	60

SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK

ABGB – císařský patent č. 946/1811, Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch

BGB – das Bürgerliches Gesetzbuch, německý občanský zákoník ze dne 18. srpna 1896

CIC – kodex kanonického práva z roku 1983

ESD – Evropský soudní dvůr

ESLP – Evropský soud pro lidská práva

EU – Evropská unie

FamFG – Gesetz über das Verfahren in Familiensachen und in den Angelegenheiten der freiwilligen Gerichtsbarkeit, německý zákon o řízení ve věcech rodinných a ve věcech nesporného řízení ze dne 17.12.2008

LISTINA ZÁKLADNÍCH PRÁV EU – Listina základních práv Evropské unie (2007/C 303/01) ze dne 12. prosince 2007

LZPS – usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky, ve znění pozdějších předpisů

MN – zákon č. 320/1919 Sb., (manželská novela), kterým se mění ustanovení občanského práva o obřadnostech smlouvy manželské, o rozluce a o překážkách manželství

OSŘ – zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů

OZ – zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

SJM – společné jmění manželů

TZ – zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů

ÚMLUVA – Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod vyhlášená dne 04.11.1950 Radou Evropy v Římě

ZČPM – zákonný článek č. XXXI/1894 o právu manželském

ZOPR – zákon č. 265/1949 Sb., o právu rodinném

ZOR – zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů

ZORP – zákon č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství, ve znění pozdějších předpisů

1. ÚVOD

Hlavním cílem mé diplomové práce na téma: „Neplatnost a neexistence manželství“ je především detailně a tvořivě zpracovat problematiku neplatnosti a neexistence manželství jako stěžejního institutu rodinného práva, objasnit a přiblížit jeho jednotlivé atributy, rozebrat procesní aspekt této problematiky a následně provést její srovnání s právní úpravou jiného státu.

Během tvorby mé diplomové práce budu pečlivě pracovat s mnoha dostupnými prameny mezi nimiž převládají monografie autorů zabývajících se rodinným právem, komentáře, právní předpisy tuto oblast upravující, jakož i řada odborných článků či judikatura soudů. Neplatnost a neexistence manželství je oblastí, která je poměrně zdařile zpracována v mnoha pramenech. Některé otázky jsou v nich však řešeny pouze okrajově a pro jejich dostatečné objasnění by bylo dle mého názoru vhodnější vytvořit detailnější zpracování.

Mezi metody, jež budu během tvorby mé diplomové práce používat, patří bezesporu metoda analytická, kterou použiji při podrobném rozboru především současné právní úpravy, jakož i právní úpravy *de lege ferenda*. Dalšími metodami pak budou metoda syntetická, která mi umožní propojit poznatky získané prostudováním nejrůznějších zdrojů, jakož i metoda systematická, kterou v kombinaci s metodou logickou užiji při tvorbě samotné práce a jejího členění. Ve finální části se budu věnovat srovnání současné české právní úpravy s právní úpravou německou. V této fázi využiji metodu komparativní, která je dle mého názoru vhodným prostředkem k vymezení odlišností, jakož i shodných rysů obou právních úprav.

Při psaní této práce se budu snažit v jednotlivých kapitolách shrnout všechny dosavadní dostupné poznatky zabývající se tématem neplatnosti a neexistence manželství, zpracovat komplexně danou problematiku, jakož i zaujmout stanoviska k jednotlivým otázkám, jež právní úprava tohoto institutu v právní teorii, jakož i aplikační praxi vyvolává.

Úvodní kapitoly budou popisně, jakož i analyticky zaměřeny na objasnění základních pojmů rodinného práva mezi které patří například pojem rodiny, manželství či sňatku. Dále se v nich pak obecně chci věnovat právní úpravě vad manželství a jeho vzniku, tedy sňatku a stručnému zpracování historického vývoje institutu neplatnosti a neexistence manželství. V následujících kapitolách pak již budu detailně rozebírat samotnou úpravu tohoto institutu a jednotlivé důvody jeho existence. Pro komplexnost a nevšední pojetí mého tématu jsem se rozhodla dále zařadit kapitoly věnující se právní úpravě neplatnosti a neexistence registrovaného partnerství, která je v mnohém svým pojetím mému tématu blízká, jakož i otázku práva na uzavření manželství transsexuálních osob, jež v minulosti především ve Velké Británii vyvolávala

celou řadu kontroverzních otázek. Jelikož se domnívám, že při rozboru institutu neplatnosti a neexistence manželství nelze vynechat jeho procesní stránku, zařadím také kapitolu věnující se jeho procesnímu aspektu a následkům, jež soudní rozhodnutí o neplatnosti manželství či o tom, zda tu manželství je či není, vyvolává. Další kapitolu věnuji velmi aktuální otázce rekodifikace soukromého práva, jež bezesporu zasáhne výrazným způsobem i do oblasti práva rodinného a přinese jeho začlenění do nově připravovaného kodexu, jenž bude mít svým rozsahem, jakož i způsobem zpracování vůči jiným právní předpisům nezastupitelnou a bezkonkurenční úlohu. Tyto úvahy lze však v současné době uvést pouze jako pohledy de lege ferenda. Finální část své práce budu věnovat komparativnímu srovnání problematiky české právní úpravy institutu neplatnosti a neexistence manželství s právní úpravou německou. Tuto zemi jsem zvolila především pro zajímavost a odlišnost její právní úpravy této oblasti, jakož i pro její geografickou blízkost České republice.

2. ZÁKLADNÍ POJMY RODINNÉHO PRÁVA

Rodinné právo je souhrnem právních norem, jejichž předmětem jsou především práva a povinnosti osob, které v nejrůznějších rolích vystupují v rodině a ve společenstvích rodině obdobných.¹ Rodinné právo nezahrnuje pouze oblast práva manželského, tedy vztahy mezi manžely, ale náleží sem také vztahy mezi rodiči a dětmi, jakož i vztahy náhradní rodinné výchovy.²

Rodinné právo řadíme do oblasti práva soukromého, tedy upravujícího soukromoprávní vztahy. Toto pojetí rodinného práva je v českém právu pojetím tradičním, neboť již v historii byly vztahy v rodině chápány jako vztahy mezi lidmi nejtěplejší. To neznamená, že by byl znemožněn zásah státu do oblasti úpravy těchto vztahů, tento by však měl přicházet v úvahu až v situaci, kdy jsou tato práva ohrožena či porušena.

Rodinné právo je postaveno na zásadách, z nichž mezi nejdůležitější jednoznačně patří například princip monogamie, jehož porušení nezakládá pouze soukromoprávní, ale za určitých okolností i veřejnoprávní odpovědnost, dále pak princip rovnosti mezi mužem a ženou, princip dobrovolnosti vstupu do manželství či princip rovného postavení dětí narozených v manželství i mimo něj.³

V současné době je základním právním předpisem upravujícím rodinnoprávní vztahy zákon č. 94/1963 Sb., zákon o rodině, ve znění pozdějších předpisů (dále jen ZOR), který ideologicky navázal na předcházející zákon č. 265/1949 Sb., zákon o právu rodinném, který byl spjat se zásadami sovětského rodinného práva a ztotožnil se s jeho základními principy, které byly následně po roce 1989 doplněny dílčími změnami.⁴ Tento právní předpis však není ani zdaleka pro tuto právní oblast předpisem jediným a mnohé problematiky týkající se rodinného práva nalezneme v právních předpisech odlišných. Z nejdůležitějších můžeme jmenovat například zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů (dále jen OZ), zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů (dále jen OSŘ) a v neposlední řadě také zákon č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů (dále jen ZORP).

---

¹ KNAPPOVÁ, Marta a kol. *Občanské právo hmotné 3.* 4. aktualizované a doplněné vydání. Praha : ASPI, a.s., 2007, s. 16.

² HRUŠÁKOVÁ, Milana; KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. *České rodinné právo.* 3. přepracované a doplněné vydání. Brno : Doplněk, 2006, s. 13.

³ Tamtéž..., s. 17.

⁴ *Návrh zákona : Nový občanský zákoník* [online]. 2011 [cit. 2011-12-01]. justice.cz. Dostupné z WWW: <<http://obcanskyzakonik.justice.cz/cz/navrh-zakona.html>>.

Je nutno podotknout, že momentem vstupu České republiky do Evropské unie (dále jen EU) ke dni 1. května 2004 nedošlo k žádné výrazné změně v oblasti rodinného práva. To bylo způsobeno především tím, že v rámci EU hraje rodinné právo pouze okrajovou roli, a to především v rámci oblasti ochrany lidských práv a základních svobod, které dosud organizačně spadají především pod rámec mechanismů Rady Evropy. Česká republika na tomto poli v minulých letech také přistoupila jako subjekt mezinárodního práva k mnohým mezinárodním úmluvám, které této právní oblasti ochranu poskytují. Z nejvýznamnějších můžeme jmenovat například Úmluvu o právech dítěte, Evropskou úmluvu o ochraně lidských práv a základních svobod, Evropskou úmluvu o ochraně práv dětí, Evropskou úmluvu o právním postavení dětí narozených mimo manželství či Evropskou úmluvu o osvojení.⁵ Přistoupení k těmto úmluvám jednoznačně poukazuje na nové chápání českého rodinného práva a jeho přibližování k evropským standardům.

S ohledem na stávající situaci, týkající se rekodifikace soukromého práva lze však předpokládat, že výše uvedená situace v oblasti českého rodinného práva bude zanedlouho změněna. Dle současné podoby návrhu nového občanského zákoníku, který byl schválen Poslaneckou sněmovnou ČR dne 9. listopadu 2011, by se oblast rodinného práva měla v budoucnu do tohoto začlenit, obdobně jako jiné soukromoprávní oblasti. Dle stávajícího stavu by měla rodinnému právu patřit část druhá nového občanského zákoníku.

2.1 Manželství

Manželství představuje jeden ze stěžejních pojmů rodinného práva. Je výslovně definováno v § 1 odst. 1 ZOR,⁶ a to jako trvalé společenství muže a ženy založené zákonem stanoveným způsobem. Dále je v § 1 odst. 2 téhož zákona uveden hlavní účel institutu manželství, a to založení rodiny a řádná výchova dětí. Je třeba uvést, že v konkrétním případě nemusí být jeho účelem pouze výchova dětí, stejně tak jako rodina může být založena i jinak, než-li způsobem stanoveným pro vznik manželství.⁷

Manželství je tedy právním vztahem mezi mužem a ženou, založený způsobem stanoveným zákonem, jenž nelze charakterizovat jako manželskou smlouvu.⁸ Toto vyplývá

---

⁵ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. České rodinné právo po vstupu České republiky do Evropské unie. *Právní rozhledy*. 2005, roč. 13, č. 21, s. 769.

⁶ Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů

⁷ HADERKA, Jiří. Oddávky, nulity a neexistence manželství od účinnosti zákona č. 91/1998 Sb.. *Právní praxe*. 1998, č. 8, s. 467.

⁸ HOLUB, Milan; NOVÁ, Hana; HYKLOVÁ, Jana. *Zákon o rodině : S komentářem, judikaturou a předpisy souvisejícími*. 9. aktualizované a doplněné vydání. Praha : Leges, 2011, s. 11.

z toho, že nespĺňuje podmínky pro tento typ právního úkonu, který chápeme jako vzájemné, obsahově shodné projevy vůle dvou smluvních stran, směřující ke vzniku, změně nebo zániku práv a povinností, které platné právo s takovými projevy vůle spojuje.⁹ Při jeho uzavírání je nutno dbát na to, aby byly svědomitě dodrženy všechny podstatné náležitosti a předpoklady jeho vzniku a aby tak následně bylo uzavřeno manželství perfektní, jež by v budoucnu mohlo řádně plnit své funkce a účel. Společenský účel manželství vyplývá z funkcí manželství, popřípadě jím založené rodiny. Nejdůležitějšími funkcemi jsou především funkce biologická, výchovná a ekonomická.¹⁰

2.2 Sňatek

Sňatek je pojmem blízkým pojmu manželství, jedná se však o pojmy významu zcela odlišného. Je zásadně třeba rozlišovat mezi manželstvím a sňatkem, a to i přesto, že předpoklady jejich existence jsou vzájemně propojeny, sám zákon mezi oběma instituty rozlišuje jen minimálně a jejich rozlišení je ponecháno interpretaci zákona a právní teorii.¹¹

Ve své podstatě je sňatek právem upraveným způsobem vzniku manželství. Jedná se tedy o právní institut sloužící k založení manželství.¹² K tomuto je třeba uvést, že v České republice je tento způsob uzavření manželství, jenž je typický svou výhradností, způsobem jediným a vznik manželství jinou cestou než sňatkem je tedy vyloučen. Tento právní úkon, který směřuje k uzavření manželství, spočívá ve sňatečných prohlášeních¹³, která jsou předpokladem vzniku právního následku subjekty zamýšleného, tedy vzniku manželství.

---

⁹ KNAPPOVÁ, Marta a kol. *Občanské právo hmotné 1*. 4. aktualizované a doplněné vydání. Praha : ASPI, a.s., 2005, s. 146.

¹⁰ Zhodnocení Nejvyššího soudu ze dne 30. května 1966, sp. zn. Pls 4/66

¹¹ KNAPPOVÁ, Marta a kol. *Občanské právo hmotné 3*. 4. aktualizované a doplněné vydání. Praha : ASPI, a.s., 2007, s. 23.

¹² RADVANOVÁ, Senta; ZUKLÍNOVÁ, Michaela. *Kurs občanského práva : Instituty rodinného práva*. 1. vydání. Praha : C.H.Beck, 1999, s. 15.

¹³ Sňatečné prohlášení - § 3 odst. 1 ZOR: „*Manželství se uzavírá svobodným a úplným souhlasným prohlášením muže a ženy o tom, že spolu vstupují do manželství učiněným před obecním úřadem pověřeným vést matriky, popřípadě úřadem, který plní jeho funkci (dále jen „matriční úřad“) nebo před orgánem církve nebo náboženské společnosti, oprávněné k tomu zvláštním předpisem.*”

2.3 Rodina

Pojem rodina je dalším z pojmů, jež by rozhodně neměly zůstat v problematice rodinného práva opomenuty a je pojmem širším, než-li pojem manželství.¹⁴ Je jednoznačně nejvýznamnější společenskou jednotkou s nezastupitelným významem. Zde můžeme podotknout, že definice rodiny není výslovně v žádném právním předpise, dokonce ani v ZOR uvedena a její vymezení tak ve většině případů poskytuje spíše rovina sociologická, než-li právní. Je sice pravdou, že současná doba primárně za rodinu pokládá společenství osob založené manželstvím, tento způsob založení rodiny však není ani zdaleka způsobem jediným. S tímto pojetím rodiny se nelze dle mého mínění jinak než ztotožnit a bylo by více než nevhodné podmiňovat její vznik pouze uzavřením manželství, neboť toto je z její povahy v podstatě vyloučeno.

Pojem rodiny můžeme asi nejobecněji definovat jako nepřilíš početnou skupinu osob, které jsou navzájem spjaty manželskými či příbuzenskými vztahy a společným způsobem života. Tato vznikla jako produkt historického vývoje společnosti¹⁵ a flexibilně se adaptuje na společenské změny. Rodinu lze také charakterizovat jako nejstarší a nejdůležitější sociální skupinu či instituci, která je primárním stavebním kamenem sociální struktury společnosti, jakož i její základní ekonomickou jednotkou. Může být založena manželstvím či pokrevním příbuzenstvím.¹⁶ Dále pak může vzniknout na základě osvojení. V minulosti lze vysledovat jisté polemiky ohledně toho, kdy lze mluvit o rodině a kdy nikoli. Některé teorie uvádějí, že o rodině lze hovořit až tehdy, kdy se spolužijícímu páru narodí potomek, a že rodinu tedy automaticky nevytvářejí lidé, kteří spolu žijí ve společném bytě či ve společné domácnosti¹⁷. Dle těchto teorií se také za rodinu neoznačují páry nemající děti či páry homosexuální, byť registrované.

Dle mého pohledu se s touto teorií nelze plně ztotožnit, neboť rodina je velmi široký pojem a jako takový může zahrnout i soužití pouze dvou osob, muže a ženy, manželů, registrovaných partnerů, kteří mohou sami dokázat vytvořit plnohodnotnou rodinu s mnohými atributy, které jsou pro ni určující.

---

¹⁴ PAVELKOVÁ, Bronislava. *Manželské právo*. 1. vydání. Bratislava : VO PF UK, 2004, s. 13.

¹⁵ HRUŠÁKOVÁ, Milana; KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. *České rodinné právo*. 3, přepracované a doplněné vydání. Brno : Doplněk, 2006, s. 9.

¹⁶ VESELÁ, Renata a kol. *Rodina a rodinné právo : historie, současnost a perspektivy*. 1. vydání. Praha : Eurolex Bohemia, 2003, s. 12.

¹⁷ Tamtéž..., s. 11.

3. VADY MANŽELSTVÍ A JEHO VZNIKU (SŇATKU)

Základní podmínkou perfektního manželství je, aby při jeho uzavření byly splněny zákonem stanovené podmínky a aby byly dodrženy veškeré podstatné náležitosti. Při absenci či nedodržení některé z nich nastávají okolnosti, které brání vzniku řádného manželství a které buď způsobují, že manželství sice vznikne, ale je s ohledem na existující vadu považováno za neplatné nebo dokonce to, že manželství nevznikne vůbec. Tradičně můžeme tyto okolnosti označit překážkami manželství.¹⁸ Pod pojem záповědi manželství, který lze považovat za přesnější než český výraz překážky manželství, právní teorie řadí pouze zákonné zákazy jiného druhu, které vylučují uzavření manželství a mají tedy rušící povahu.¹⁹

S těmito skutečnostmi jsou nerozlučně spojeny také sankce za jejich nedodržení, které spočívají v neexistenci či neplatnosti manželství a hlavním smyslem jejich existence je to, aby nedocházelo k uzavírání vadných manželství. Oba instituty mají totožné historické základy a je třeba uvést, že původně byl jejich okruh velmi široký. Postupným vývojem a změnami právní úpravy (novelou ZOR č. 91/1998 Sb.²⁰ došlo k oddělení obou institutů) však docházelo k jeho zužování až do podoby, jak je známe dnes a jak je upravuje ZOR v § 11 až § 17a. Ten v jednotlivých ustanoveních postupně upravuje předmětnou problematiku následujícím způsobem: § 11 upravuje otázku dvojího manželství, § 12 řeší příbuzenství, § 13 nezletilost, § 14 zbavení a omezení způsobilosti k právním úkonům, § 15 zánik manželství a jeho vliv na neplatnost manželství, § 15a upravuje problematiku výhružky a omylu, § 16 řeší otázku neplatnosti po smrti manžela, § 17 práva a povinnosti k dětem a § 17a pak objasňuje vliv působení fyzického násilí na vstup do manželství. Obecně se neplatnost a neexistence manželství odlišují nejen důvody své existence, ale i jejich právními následky. To lze vysledovat především v tom, že zdánlivé manželství (*non matrimonium*) nevyvolává na rozdíl od neplatného manželství (*matrimonium nullum*) žádné právní následky, soud o jeho neexistenci či existenci fakticky nemusí rozhodovat a takovéto manželství nelze ani napravit.²¹

---

¹⁸ HRUŠÁKOVÁ, Milana; KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. *České rodinné právo*. 3, přepracované a doplněné vydání. Brno : Doplněk, 2006, s. 70.

¹⁹ HADERKA, Jiří. *Uzavírání manželství z hlediska právního*. 1. vydání. Praha : Academia Praha, 1977, s. 84.

²⁰ Zákon č. 91/1998 Sb., kterým se mění a doplňuje zákon č. 94/1993 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů, a o změně a doplnění dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů

²¹ *Neexistence manželství* [online]. 27.7.2001 [cit. 2011-10-07]. epravo.cz. Dostupné z WWW: <<http://www.epravo.cz/top/clanky/neexistence-manzelstvi-10964.html>>.

4. HISTORIE INSTITUTU NEPLATNOSTI A NEEEXISTENCE MANŽELSTVÍ

Institut neplatnosti a neexistence manželství je jedním z tradičních institutů rodinného práva. V historii rodinného práva byly oba instituty upraveny společně, postupně však došlo k jejich rozdělení a následné profilaci jejich odlišností.

Manželství může a vždy také mohlo vzniknout pouze za předpokladu, že při jeho uzavírání neexistovala žádná skutečnost, jež by představovala překážku manželství, tedy vadu, pro niž by manželství mohlo být prohlášeno za neplatné, případně by nevzniklo vůbec. Tyto nedostatky byly postihovány od počátku úpravy tohoto institutu rodinného práva a jejich právní úprava postupným vývojem vykryštovala až do své aktuální podoby.

Během historického vývoje se postupně proměňovalo i pojetí toho, co je třeba považovat za překážku manželství.²² Součástí právně – teoretického problému neplatnosti a neexistence manželství byly také pokusy o vytvoření systému dělení těchto překážek a jejich konkrétního vymezení.

Zde je nutno uvést, že manželství, jakož i jeho vznik a problémy s tímto spojené lze chápat a interpretovat jednak na úrovni kanonického práva, jednak na úrovni práva světského. Význam a působení kanonického práva na vývoj práva světského je však nesporný, neboť světské právo je právem, jež je ovlivňováno minulostí. Toto lze spatřovat v mnoha institutech, jež jsou oběma společné, například v rovnosti mezi manžely či v principu monogamie. Je však nutné poukázat i na rozdílnosti obou úprav, které můžeme nalézt především v právní úpravě rozvodu, který ve světském pojetí kanonické právo nezná.²³ Naopak kanonické právo je právem náboženským, jehož primárním účelem je upravit vztahy v církvi samotné a vést křesťany k životu ve víře a k jejich spáse.²⁴ Vztah světského a kanonického práva je upraven v kánonu 22 CIC (kodex kanonického práva) a to tak, že světské zákony na něž odkazuje církevní právo mají v kanonickém právu stejné účinky, pokud nejsou v rozporu s božským právem a pokud v kanonickém právu není stanoveno jinak.²⁵

Právě kanonické právo mělo při vytváření institutu neplatnosti a neexistence manželství svůj neodmyslitelný význam a podstatným způsobem ovlivnilo jeho vývoj. V oblasti platného

---

²² HADERKA, Jiří. *Uzavírání manželství z hlediska právního*. 1. vydání. Praha : Academia Praha, 1977, s. 78.

²³ ČÍŽKOVÁ, Martina. *Srovnání způsobu zániku manželství v českém sekulárním právu a kanonickém právu*. Olomouc, 2011, s. 12. Diplomová práce. Univerzita Palackého v Olomouci.

²⁴ HRDINA, Antonín. *Kanonické právo*. Praha: Eurolex Bohemia, 2002, s. 68.

²⁵ ČÍŽKOVÁ, Martina. *Srovnání způsobu zániku manželství v českém sekulárním právu a kanonickém právu*. Olomouc, 2011, s. 12. Diplomová práce. Univerzita Palackého v Olomouci.

práva byla významným mezníkem recepce ABGB²⁶ (Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch), který byl výrazně ovlivněn kanonistickou naukou. Tento zahrnoval i nedostatky předpokladů k uzavření manželství plynoucí z toho, že byl nupturient k tomuto nezpůsobilý pro duševní poruchu či neschopnost k projevení vůle, dále pak v nedostatku skutečného svolení z důvodu bázně, únosu, omylu v osobě a při omylu ohledně těhotenství ženy. Rakouské právo tak v době habsburské monarchie znalo především zápovědi z důvodu nedostatku věku, překážku vojenského stavu, překážku neschopnosti k souloži, překážku zločinu, překážku jiného manželství, překážku pro svěcení a sliby, překážku různosti náboženství, překážku příbuzenství a švagrovství, překážku cizoložství, překážku zavraždění manžela, překážku smutečního roku.²⁷ Tento výčet však dle ABGB nebyl v této oblasti výčtem taxativním, neboť zde existovaly také další překážky dle zvláštních právních předpisů.

Na našem území, konkrétně na Slovensku, v dané době platilo právo uherské, jež také upravovalo problematiku těchto překážek. Právní úprava zde byla zakotvena v zákonném článku XXXI/1894 o právu manželském²⁸ (dále jen ZČPM). Pokud bychom srovnali úpravu v ABGB a v ZČPM lze konstatovat, že úprava v ABGB je bohatší o impedimenta neschopnosti k souloži či impedimenta církevní, naopak ZČPM obsahuje překážku poměru poručenského či osvojeneckého.²⁹

Po vzniku Československa vznikla také potřeba upravit jednotlivé právní instituty a nastoupit tak novou cestu vývoje práva. Ani instituty rodinného práva nebyly výjimkou. První československá úprava tohoto institutu byla obsažena v manželské novele, zákon č. 320/1919 Sb.³⁰ (dále jen MN). V tomto zůstalo zachováno názvosloví překážek manželství, přičemž některá zůstala nezměněna, jiná byla zúžena a také byla zavedena impedimenta nová. Zákon ve svém § 28 uváděl, že úřední povinností je vyšetřit neplatnost manželství, jestliže mu v cestě stály překážky dle tohoto zákona. Novou éru vývoje znamenal až zákon č. 265/1949 Sb., o právu rodinném³¹ (dále jen ZOPR) a zákon č. 266/1949 Sb.³², který svým § 46 zrušil výše uvedené předpisy. ZOPR následně tuto oblast upravil jednotně pro celé území československého státu. Některá impedimenta zůstala zachována, jiná doznala změn. Podstatný byl zlom v názvosloví, když došlo

---

²⁶ Císařský patent č. 946/1811, Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch ze dne 1. června 1811

²⁷ HADERKA, Jiří. *Uzavírání manželství z hlediska právního*. 1. vydání. Praha : Academia Praha, 1977, s. 80 - 81.

²⁸ Zákonný článek č. XXXI/1984 Sb., o právu manželském, ve znění zákona č. 113/1924 Sb. účinném ke dni 7. července 1924

²⁹ HADERKA, Jiří. *Uzavírání manželství z hlediska právního*. 1. vydání. Praha : Academia Praha, 1977, s. 81.

³⁰ Zákon č. 320/1919 Sb., kterým se mění ustanovení občanského práva o obřadnostech smlouvy manželské, o rozluce a o překážkách manželství (manželská novela), ve znění zákona č. 105/1947 Sb. účinném ke dni 1. srpna 1947

³¹ Zákon č. 265/1949 Sb., o právu rodinném, ve znění zákona č. 265/1949 Sb. účinném ke dni 1. ledna 1950

³² Zákon č. 266/1949 Sb., o zatímních změnách v některých občanských věcech právních ze dne 7. prosince 1949

k upuštění od pojmu překážky manželství, které se nově začaly označovat jako skutečnosti, které brání vzniku manželství.³³

Právní stav zavedený ZOPR byl finálně změněn až ZOR, jehož podoba se postupnými novelizacemi měnila až do dnešní podoby, a který je tedy aktuálním vůdčím právním předpisem českého rodinného práva. Dle mého názoru byla cesta vývoje rodinněprávní úpravy, jakož i institutu neplatnosti a neexistence manželství poměrně složitým procesem. Je však nutno shrnout, že jeho výsledkem je dobře propracovaný ZOR, který obsahuje z mého pohledu poměrně zdařilou právní úpravu všech hlavních pilířů rodinného práva a spolu s komentářovou literaturou, jakož i judikaturou soudů nám poskytuje kvalitní podklad pro řešení problematičtých otázek, jež při aplikaci rodinného práva vznikají.

---

³³ HADERKA, Jiří. *Uzavírání manželství z hlediska právního*. 1. vydání. Praha : Academia Praha, 1977, s. 82.

5. NEPLATNOST MANŽELSTVÍ

Současný ZOR výslovně neuvádí pozitivní vymezení, kdo může uzavřít manželství, popisuje pouze negativní vymezení, tedy specifikuje, v jakých případech manželství uzavřít nelze.³⁴ Tento taxativní způsob vymezení, jenž zákonodárce při tvorbě ZOR využil je dle mého mínění správným. Kdyby se zde totiž projevila snaha o co nejpřesnější pozitivní vymezení tohoto institutu, mohlo by to vzhledem k šíři dané problematiky a její složitosti vést k nepřehlednosti a také k četným problémům při její aplikaci.

Základním atributem toho, aby manželství mohlo být prohlášeno za neplatné je to, že jako takové musí nejprve existovat, tedy nesmí jít o neexistující manželství.³⁵ Neplatné manželství nazýváme jinak také manželstvím nulitním (*matrimonium nullum*). Vady, jež jsou pro vznik a platnost manželství rozhodující lze rozdělit do tří skupin. První z nich je sankcionována neexistencí manželství, druhá neplatností manželství a třetí skupina závad sankcionována není. Dle povahy takovéto závady buď k její nápravě dojít musí a také dojde, nebo k ní nedojde a ani dojít nemusí.³⁶ Z uvedeného teoretického dělení vyplývá, že institutu neplatnosti manželství se týká toliko jedna skupina těchto vad. Tyto pak mohou spočívat buďto ve vlastnostech, popřípadě ve vzájemných vztazích snoubenců nebo se mohou projevat jako vady ve sňatečném prohlášení jako projevu vůle.³⁷

Smyslem institutu neplatnosti manželství je především prohlášení manželství za neplatné jako sankci *sui generis* a tedy zajištění a následné dosažení souladu mezi stavem faktickým a stavem právním. Toto lze obdobně vysledovat také u institutu neexistence manželství.³⁸ Oba jsou totiž upraveny na téměř místě ZOR, tedy v jeho části první hlavě druhé, která nese název „*Neplatnost a neexistence manželství*“ a konkrétně obsahuje § 11 až § 17a.

Kdybychom měli definovat neplatné manželství, mohli bychom využít definice přímo vyplývající z ustanovení ZOR, na základě které by bylo možno chápat jej jako manželství, které sice platně vzniklo, způsobilo právní následky, a to až do té doby, kdy jej soud prohlásil za neplatné. Pokud k tomuto dojde, pohlíží se na něj jako na neuzavřené.³⁹

---

³⁴ HOLUB, Milan. *Rodina a právo*. 1. vydání. Praha : Právní poradna práce, 1987, s. 22.

³⁵ KNAPPOVÁ, Marta a kol. *Občanské právo hmotné 3.*. 4. aktualizované a doplněné vydání. Praha : ASPI, a.s., 2007, s. 41.

³⁶ Tamtéž ..., s. 40.

³⁷ Tamtéž..., s. 44.

³⁸ RADVANOVÁ, Senta; ZUKLÍNOVÁ, Michaela. *Kurs občanského práva : Instituty rodinného práva*. 1. vydání. Praha : C.H.Beck, 1999, s. 33.

³⁹ HRUŠÁKOVÁ, Milana; KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. *České rodinné právo*. 3, přepracované a doplněné vydání. Brno : Doplněk, 2006, s. 71.

Zajímavou otázkou je také charakter následků prohlášení manželství za neplatné. Zde jde o zvláštní problematiku při jejímž řešení je třeba vycházet z právní i faktické povahy těchto následků, což vede k tomu, že se můžeme setkat jak s následky vznikajícími již v momentě uzavření manželství (například změna osobního stavu, dědická způsobilost) či naopak s následky, jež vyvstávají teprve v momentě prohlášení manželství za neplatné (například následky týkající se následných vztahů mezi manžely a jejich majetkových práv).⁴⁰ Česká právní úprava je v současnosti postavena tak, že rozhodnutí o prohlášení manželství za neplatné má povahu *ex tunc*.

5.1 Porušení principu monogamie

Monogamii lze odborně definovat jako formu manželství založenou na spolužití jednoho muže s jednou ženou.⁴¹ Porušení principu monogamie (*impedimentum ligaminis*) je první z překážek, jež jsou pro platnost manželství rozhodující. Historické kořeny tohoto principu úzce souvisejí s evropským pojetím manželství a rodinných hodnot. Ty vycházejí z charakteristiky manželství jako trvalého životního společenství muže a ženy založeného zákonem stanoveným způsobem. Již zde lze tedy z užití singuláru jasně vysledovat ryze monogamní charakter manželství. Je nutno uvést, že v tomto směru není české právo žádnou výjimkou, neboť drtivá většina zemí současného světa ctí v rodinném právu právě tento princip.

K pochopení principu monogamie je třeba uvést, že tento nelze chápat tak, že by mohl jeden subjekt práva uzavřít pouze jediné manželství v životě. Z hlediska světového práva to pouze znamená, že za stavu, kdy určitý muž či žena již uzavřeli manželství, nemohou v průběhu doby trvání tohoto svazku uzavřít manželství další, tedy býti v jedné chvíli současně manželem či manželkou osoby jiné. Odlišný pohled na toto má katolická církev, jež na úrovni kanonického práva zastává teorii jednoty a nerozlučitelnosti manželství.⁴²

S ustanovením § 11 ZOR je velmi úzce propojeno také znění § 6 odst. 2 ZOR, kde je specifikováno, že ten, kdo chce uzavřít nové manželství, je povinen prokázat, že jeho dřívější manželství zaniklo nebo bylo prohlášeno za neplatné. Zákodárce zde tedy výslovně ukládá subjektu, jenž chce vstoupit opětovně do manželství, povinnost uskutečnit výše specifikované aktivní jednání, které spočívá v prokázání jeho osobního stavu a je tak nástrojem pomoci

---

⁴⁰ ZUKLÍNOVÁ, Michaela. Uzavření manželství. *Právník*, 1985, č. 6, s. 560.

⁴¹ KLIMEŠ, Lumír. *Slovník cizích slov*. 6. přepracované a doplněné vydání. Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1998, s. 491.

⁴² HRUŠÁKOVÁ, Milana; KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. *České rodinné právo*. 3. přepracované a doplněné vydání. Brno : Doplněk, 2006, s. 72.

při předcházení uzavírání bigamických⁴³ manželství. Dále zde zákon uvádí, že tyto podmínky se uplatní i v případě registrovaného partnerství. Problematika monogamického soužití tedy není otázkou pouze § 11 ZOR, ale projevuje se zde určitá snaha o podrobnější úpravu tohoto institutu také v jiných paragrafech.

Stěžejní význam principu monogamie lze jednoznačně vyvodit také z toho, že jeho dodržování je chráněno nejen normami práva rodinného, ale také normami práva trestního. Porušení principu monogamie je v zákoně č. 40/2009 Sb., trestní zákoník⁴⁴ (dále jen TZ), zařazeno v jeho zvláštní části v hlavě čtvrté (trestné činy proti rodině a dětem), konkrétně v § 194 TZ⁴⁵ (trestný čin dvojího manželství) a poskytuje ochranu zájmu společnosti na důsledném uplatnění institutu monogamie, který je založen na principu nejen evropské křesťanské kultury.⁴⁶

Podrobněji můžeme o trestném činu dvojího manželství dle § 194 TZ uvést, že jeho objektivní stránka je naplněna již samotným okamžikem uzavření bigamického manželství a tímto také dochází k dokonání výše specifikovaného trestného činu. Nejde tedy o trvalý trestný čin, byť by se to na první pohled mohlo zdát. Úzce se zde propojuje rovina občanského, rodinného a trestního práva neboť základ platnosti či neplatnosti manželství je posuzován dle ZOR. Jedná se o otázku osobního stavu, jež je meritorně řešena v řízení ve věcech občanskoprávních, přičemž zde vydané rozhodnutí je pak charakteristické svou závazností v řízení ve věcech trestních. Pachatelem se může stát nejen subjekt, který bigamické manželství uzavřel, ale je jím i ten, kdo sám manželem není, avšak úmyslně uzavře manželství s osobou, která již v tomto svazku je.⁴⁷

Objektem trestného činu dvojího manželství je institut monogamie, tedy dle výkladu TZ párové soužití muže a ženy, přičemž ochrana je zde poskytována výhradně manželství, nikoli registrovanému partnerství.⁴⁸ Tento stav je dle mého názoru dán chybou zákonodárce, jež by měla být v nadcházejícím období odstraněna, neboť sám ZOR ve svých ustanoveních striktně zakazuje uzavřít manželství nejen tomu, kdo již uzavřel manželství, ale i tomu, kdo již uzavřel registrované partnerství a také ZORP zakazuje uzavřít registrované partnerství tomu, kdo již uzavřel jiné registrované partnerství nebo manželství. Tímto zákonným nedostatkem bylo tedy způsobeno to, že sankcí za uzavření manželství či registrovaného partnerství osobou, která již do

---

⁴³ **Bigamie** – odborně dvoji manželství, tedy úmyslné uzavření manželství s osobou, která je v jiném manželství nebo uzavření nového manželství za trvání dosavadního. Viz.: KLIMEŠ, Lumír. *Slovník cizích slov*. 6. přepracované a doplněné vydání. Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1998, s. 65.

⁴⁴ Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů

⁴⁵ § 194 TZ:., **(1)** *Kdo za trvání svého manželství uzavře manželství jiné, bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta. (2) Stejně bude potrestán, kdo uzavře manželství s osobou, která již je v manželství jiném.*

⁴⁶ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 1. vydání. Praha : Leges, 2009, s. 245.

⁴⁷ Tamtéž..., s. 564.

⁴⁸ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné : Obecná část, Zvláštní část*. 1. vydání. Praha : Leges, 2009, s. 563.

jednoho z těchto institutů vstoupila, je pouze to, že toto později uzavřené manželství či registrované partnerství bude prohlášeno za neplatné.⁴⁹ Nedojde zde tedy k uložení trestněprávní sankce, což můžeme považovat za nedostatek TZ, neboť vzhledem k současnému vývoji právní úpravy a liberálnímu pohledu doby na soužití osob stejného pohlaví by měl být logicky normami TZ vzhledem k jejich závažnosti a důležitosti chráněn stejnou měrou nejen institut manželství, ale i registrovaného partnerství.

5.2 Příbuzenský vztah

Příbuzenský vztah (*impedimentum consanguinitatis*) je historicky nejstarší překážkou v uzavření manželství a spočívá v zákazu uzavření manželství mezi nejbližšími příbuznými. Zákon na tomto místě výslovně zmiňuje vztah mezi předky a potomky, jakož i vztah mezi sourozenci. Do kategorie sourozenců v tomto případě spadají jak sourozenci plnorodí, tak sourozenci polorodí, přičemž je naprosto bez významu, zda k narození dítěte došlo v manželství či mimo něj, jak výslovně uvádí i čl. 32 odst. 3 Listiny základních práv a svobod (dále jen LZPS).⁵⁰ Z tohoto taxativního výčtu pak vyplývá, že ostatní příbuzní manželství uzavřít mohou.⁵¹ Stupeň příbuzenství dvou osob se určuje dle § 117 OZ⁵² podle počtu zrození⁵³, jimiž v řadě přímé pochází jedna osoba od osoby druhé a v řadě pobočné obě od nejbližšího společného předka.

Existence překážky příbuzenství je tradiční překážkou při vzniku platného manželství. Odráží se v ní především důvody morální a společenské, než-li aspekty biologické.⁵⁴ Je sice pravdou, že děti narozené ze spojení nejbližších příbuzných mohou být ve větší míře ohroženy genetickými chorobami, než-li děti ze spojení osob pokrevně nespřízněných, tento důvod je však v rodinném právu ve srovnání s důvodem etickým druhotný.

Etické důvody, jež existují zejména proto, aby mohlo být zachováno tradiční morální pojetí rodiny a její náležité fungování, se odpradáвна projevovaly a dodnes také projevují například v zákazu incestu,⁵⁵ který je jedním z hlavních historických důvodů pro záповěď

---

⁴⁹ Tamtéž..., s. 563.

⁵⁰ Usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky, ve znění pozdějších předpisů

⁵¹ HRUŠÁKOVÁ, Milana; KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. *České rodinné právo*. 3, přepracované a doplněné vydání. Brno : Doplněk, 2006, s. 73.

⁵² Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

⁵³ Teorie „*tot gradus goat generationis*“ – Více: KNAPPOVÁ, Marta a kol. *Občanské právo hmotné 1*. 4. aktualizované a doplněné vydání. Praha : ASPI, a.s., 2005, s. 195.

⁵⁴ VESELÁ, Renata a kol. *Rodina a rodinné právo : historie, současnost a perspektivy*. 1. vydání. Praha : Eurolex Bohemia, 2003, s. 120.

⁵⁵ Incest – odborně pohlavní styk mezi blízkými příbuznými. Viz.: KLIMEŠ, Lumír. *Slovník cizích slov*. 6. přepracované a doplněné vydání. Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1998, s. 303.

příbuzenství. V praxi se můžeme často setkat se zaměňováním pojmu incest za pojem sexuální zneužívání v rodině. Toto však na rozdíl od incestu je sexuálním zneužíváním dítěte rodinnými příslušníky nebo osobami, které dítě za členy své rodiny považuje.⁵⁶ Bez neexistence tohoto zákazu by bylo hluboce rozvráceno pojetí rodiny nejen v českém právním řádu, ale došlo by také k rozpadu sociálních rolí na nichž je rodina postavena, což by následně vedlo k destrukci celého systému rodinného práva.

Zásadní význam tohoto zákazu je vyjádřen také normami trestního práva, konkrétně ve zvláštní části TZ hlavě třetí, jež upravuje trestné činy proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti. Trestný čin soulože mezi příbuznými (§ 188 TZ) nestřeží pouze morální aspekt společnosti, ale ochraňuje také zájem lidstva na geneticky nepostiženém potomstvu. Zakazuje tedy soulož nejen mezi pokrevními příbuznými, ale i mezi osobami, jejichž příbuzenský vztah byl založen na základě osvojení. Zde jde trestní právo ruku v ruce s právem rodinným, což nelze jinak než s povděkem odsouhlasit, neboť právo by mělo tvořit ucelený systém a v zájmu jednotnosti jeho interpretace a právní jistoty by nemělo docházet k rozporům v jeho jednotlivých právních odvětvích, nýbrž by tyto měly být ve vzájemném souladu.

Objektem trestného činu soulože mezi příbuznými je zásada, jež striktně nedovoluje pohlavní styk mezi nejbližšími příbuznými a jeho objektivní stránka náleží ve vykonání soulože s příbuzným v přímé linii nebo se sourozencem. Zde je nutno podotknout, že z důvodu omezování tvrdosti zákona je trestné pouze vykonání soulože, nikoli jiné pohlavní ukájení. Pachatelé jsou obě souložící osoby, pokud se nejedná o osoby trestně neodpovědné. Pojetí tohoto zákazu je ryze formální a tudíž nehraje žádnou roli vzájemný psychický vztah či souhlas pachatelů.⁵⁷

Obecně lze příbuzenský vztah založit třemi způsoby, a to narozením, sňatkem a osvojením. V minulosti, v dobách uplatňování teorie otcovské moci muže nad svými dětmi, mohl tento vztah vzniknout také legitimací. Kromě těchto způsobů se můžeme zřídka setkat také s příbuzenským poměrem založeným soudním rozhodnutím.⁵⁸

Právě v případě této překážky uzavření manželství sehrává zásadní úlohu interpretace právní úpravy osvojení, které zakládá právní vztah srovnatelný s příbuzenstvím pokrevním a nelze tedy v žádném případě uzavřít manželství mezi sourozenci, jejichž příbuzenský vztah vznikl na základě osvojení, jakož ani mezi předky a potomky, jejichž příbuzenský vztah vznikl shodným způsobem. Toto manželství by taktéž bylo stíženo neplaností. Zde také platí, že osvojenec nemůže platně uzavřít manželství nejen s příbuznými ve své náhradní rodině, ale také

---

⁵⁶ HUŇKOVÁ, Markéta. Incest v zrcadle trestního práva. *Právo a rodina*. 2001, č. 5, s. 15.

⁵⁷ JELÍNEK, Jirí a kol. *Trestní právo hmotné : Obecná část, Zvláštní část*. 1. vydání. Praha : Leges, 2009, s. 551.

⁵⁸ BĚLOVSKÝ, Petr. Příbuzenství jako překážka manželství. *Právní rozhledy*, 2003, č. 2, s. 78.

se svými biologickými příbuznými, jelikož pokrevní svazek není možno žádným způsobem po celý život zpřetrhat.⁵⁹ § 72 odst. 1 ZOR výslovně uvádí, že osvojením zanikají práva a povinnosti mezi osvojencem a původní rodinnou, nikoli však příbuzenský vztah. Toto pojetí nelze jinak než podpořit, neboť jakékoli jiné řešení této problematiky by bylo v rozporu s významem institutu osvojení, neplatnosti manželství a především v rozporu s morálními hodnotami.

5.3 Nedostatek věku

Právní úprava nedostatku věku (*impedimentum aetatis*) řeší problematiku tzv. sňatečné způsobilosti, tedy způsobilosti uzavřít manželství. Obecně lze říci, že tato způsobilost spadá až na výjimky v jedno s právní úpravou zletilosti, a že tedy platné manželství může bez dalšího uzavřít toliko osoba starší osmnácti let.⁶⁰ Toto vychází nejen z úzkého spojení ZOR a OZ, ale také z možnosti naplnění základního smyslu a účelu manželství, kterým je založení rodiny a řádná výchova dětí. Zákon se na tomto místě snaží především zabezpečit, aby manželství bylo uzavíráno pouze mezi osobami, jež jsou k naplnění jeho cílů způsobilé.

Podmínka dosažení věku osmnácti let není pro možnost uzavření manželství podmínkou absolutní, neboť ZOR sám přiznává právo uzavřít manželství i osobám nezletilým, konkrétně starším šestnácti let. Toto je umožněno pouze v případě, že existují vážné důvody pro to, aby soud v řízení o povolení uzavřít manželství návrhu nezletilého vyhověl a uzavření manželství povolil. Právní teorie v tomto případě zastává názor, že takovýmto uzavřením manželství osoba nabývá zletilosti. Hlavním důvodem proč nezletilý nabývá tímto okamžikem zletilosti, je zabezpečení právní rovnosti obou manželů.⁶¹ Zletilosti pak manžel nepozbývá ani v případě, že by bylo manželství před dovršením jeho osmnáctého roku rozvedeno a dokonce ani v případě existence překážky uzavření manželství a jeho následného prohlášení za neplatné.⁶² Touto překážkou je zde fakt, že by došlo k uzavření manželství bez povolení soudu. Právní úprava zletilosti vyplývá z § 8 odst. 2 OZ, který uvádí, že zletilosti se nabývá dovršením osmnáctého roku a před dosažením tohoto věku se zletilosti nabývá jen uzavřením manželství. OZ pak také neopouští prostor pro uvážení ohledně ztráty takto nabyté způsobilosti, neboť dále v § 8 odst. 2 OZ konstatuje, že takto nabytá zletilost se neztrácí ani zánikem manželství ani prohlášením

---

⁵⁹ HRUŠÁKOVÁ, Milana; KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. *České rodinné právo*. 3, přepracované a doplněné vydání. Brno : Doplněk, 2006, s. 73.

⁶⁰ Tamtéž..., s. 74.

⁶¹ GREGOROVÁ, Zdeňka; HRUŠÁKOVÁ, Milana; STAVINOHOVÁ, Jaruška. K některým otázkám právní subjektivity a způsobilosti k právním úkonům u nezletilých. *Právní rozhledy*. 1997, č. 2, s. 54.

⁶² HRUŠÁKOVÁ, Milana. In HRUŠÁKOVÁ, Milana (ed). *Zákon o rodině ; Zákon o registrovaném partnerství : komentář*. 4. vydání. Praha : C.H.Beck, 2009, s. 42.

manželství za neplatné.⁶³ Zde lze opět jasně vysledovat jednotnost právní úpravy v obou předpisech.

Je však třeba podotknout, že tato zletilost se projevuje spíše v rovině soukromoprávní, protože soukromoprávní předpisy ve svých ustanoveních týkajících se plné způsobilosti k právním úkonům používají slovní formulaci zletilá osoba nebo osoba, jež nabyla zletilosti. Naopak v rovině veřejnoprávní je často tato plná způsobilost spojována s konkrétní věkovou hranicí osmnácti let a tudíž osoba, byť dle § 8 odst. 2 OZ zletilá, zde k určitému právnímu jednání plnou způsobilost postrádá.⁶⁴

Česká právní úprava překážky nedostatku věku se tedy ve svých mantinelech dotýká pouze osob starších šestnácti let. Jde-li o nezletilého mladšího šestnácti let, manželství bude považováno za neexistující a vůbec nevznikne.⁶⁵ V tomto případě by se tedy nejednalo o případ neplatného manželství, ale o případ manželství zdánlivého.⁶⁶

5.4 Duševní porucha

Duševní porucha je další z překážek s níž se můžeme při řešení problematiky neplatnosti manželství setkat. V tomto případě vycházíme především z faktu, že osoba, jež hodlá vstoupit do manželství, musí být k tomuto způsobilá nejen fyzicky, ale také psychicky. Pokud by psychicky způsobilá nebyla, manželství s ní uzavřené by následně logicky nemohlo plnit svou funkci a účel. Právě této nežádoucí situaci se snaží zákonodárce v § 14 ZOR předcházet. Otázka psychické způsobilosti byla upřesněna zákonem č. 91/1998 Sb., kterým byl změněn a doplněn ZOR. V současné právní úpravě tedy osoba zbavená způsobilosti k právním úkonům nemůže uzavřít manželství vůbec. Jestliže však osoba trpí duševní poruchou, která zapříčinila omezení její způsobilosti k právním úkonům, tato osoba manželství uzavřít může, pokud její duševní porucha není příčinou zdravotního stavu, jež by byl neslučitelný s účelem manželství.⁶⁷

V praxi tedy mohou vyvstat celkem čtyři různé situace v nichž se tato překážka uzavření platného manželství může projevovat. Prvním případem je situace uvedená v § 14 odst. 1 ZOR, který uvádí, že manželství nemůže uzavřít osoba zbavená způsobilosti k právním úkonům,

⁶³ VESELÁ, Renata a kol. *Rodina a rodinné právo : historie, současnost a perspektivy*. 1. vydání. Praha : Eurolex Bohemia, 2003, s. 122.

⁶⁴ HRUŠÁKOVÁ, Milana. In HRUŠÁKOVÁ, Milana (ed). *Zákon o rodině ; Zákon o registrovaném partnerství : komentář*. 4. vydání. Praha : C.H.Beck, 2009, s. 42.

⁶⁵ HOLUB, Milan; NOVÁ, Hana; HYKLOVÁ, Jana. *Zákon o rodině : S komentářem, judikaturou a předpisy souvisejícími*. 9. aktualizované a doplněné vydání. Praha : Leges, 2011, s. 31.

⁶⁶ § 17 odst. 2 ZOR: „ Manželství nevznikne, jestliže bylo uzavřeno nezletilým mladším šestnácti let.“

⁶⁷ HRUŠÁKOVÁ, Milana. In HRUŠÁKOVÁ, Milana (ed). *Zákon o rodině ; Zákon o registrovaném partnerství : komentář*. 4. vydání. Praha : C.H.Beck, 2009, s. 44.

k němuž dochází v soudním řízení ve věcech občanskoprávních vedeném dle hmotněprávního podkladu obsaženého v § 10 odst. 1 OZ, kde je uvedeno, že soud zbaví fyzickou osobu způsobilosti k právním úkonům, jestliže pro duševní poruchu, která není jen přechodná, není vůbec schopna činit právní úkony. K tomuto je třeba dodat, že kdyby osoba, jež byla touto cestou zbavena způsobilosti k právním úkonům, uzavřela manželství, jednalo by se o manželství neplatné. Toto pojetí je poněkud zvláštní, neboť z povahy věci by logicky spíše vyplýval výklad, který by svědčil manželství zdánlivému. S tímto pojetím se občanský zákoník neztotožňuje, neboť tuto problematiku řeší teorií absolutní neplatnosti. I ZOR tedy při řešení této otázky vzhledem ke snaze o jednotnost obou úprav zvolil pro tento případ pojetí manželství neplatného, nikoli zdánlivého.⁶⁸

Druhým případem je situace, kdy chce do manželství vstoupit osoba, jejíž způsobilost k právním úkonům byla omezena. Tento případ je upraven v § 14 odst. 2 ZOR tak, že osoba jejíž způsobilost k právním úkonům byla omezena, může uzavřít manželství jen s povolením soudu. Podklad pro omezení fyzické osoby ve způsobilosti k právním úkonům je v § 10 odst. 2 OZ popsán tak, že jestliže fyzická osoba pro duševní poruchu, která není jen přechodná, anebo pro nadměrné požívání alkoholických nápojů, omamných prostředků či jedů je schopna činit jen některé právní úkony, soud její způsobilost k právním úkonům omezí a rozsah omezení v rozhodnutí určí. Toto ustanovení je nekonkrétní a není stanoveno žádné přesné kritérium, z něhož by měl soud při povolování uzavření manželství vycházet.⁶⁹ Zde soud využívá teze občanského práva, že fyzická osoba musí být v takovém stavu, jenž je slučitelný s účelem manželství. Konečné rozhodnutí, jakož i zhodnocení předmětných důvodů, je tak na volné úvaze soudu.⁷⁰ Zde vyvstává častý problém české právní úpravy, která je dle mého pohledu v mnoha případech nejasná a ponechává přílišný prostor k uvážení. Tento problém pak v praxi způsobuje aplikační problémy a různost rozhodování, jakož i subjektivní pohled jednotlivých soudů se dostávají do rozporu s principem právní jistoty.

Poslední situaci, která může nastat, je situace, kdy chce vstoupit do manželství fyzická osoba trpící duševní poruchou, jež by měla za následek zbavení nebo omezení způsobilosti k právním úkonům. Jedná se tedy o situaci, kdy soud ještě nerozhodl ani o zbavení ani o omezení způsobilosti k právním úkonům, osoba však trpí duševní poruchou pro niž by k tomuto dojít mohlo dle § 10 OZ.⁷¹ V případě, že osoba trpí duševní poruchou, která by měla za následek

---

⁶⁸ Tamtéž..., s. 43.

⁶⁹ Tamtéž..., s. 44.

⁷⁰ HRUŠÁKOVÁ, Milana; KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. *České rodinné právo*. 3, přepracované a doplněné vydání. Brno : Doplněk, 2006, s. 77.

⁷¹ HRUŠÁKOVÁ, Milana. In HRUŠÁKOVÁ, Milana (ed). *Zákon o rodině ; Zákon o registrovaném partnerství : komentář*. 4. vydání. Praha : C.H.Beck, 2009, s. 44.

zbavení způsobilosti k právním úkonům, z povahy věci nemůže uzavřít manželství ani s povolením soudu, neboť ten takovéto fyzické osobě povolení udělit nemůže, protože její zdravotní stav v této situaci není v žádném případě slučitelný s účelem manželství. Pokud však jde o osobu, která je stížena duševní poruchou, jež by měla za následek omezení způsobilosti k právním úkonům, tato fyzická osoba platné manželství uzavřít může, avšak pouze s povolením soudu.⁷²

Pokud zde srovnáme výklad OZ a ZOR můžeme při aplikaci ustanovení § 14 ZOR vycházet z toho, že tento se bude týkat výhradně osob stížených duševní poruchou, nikoli však osob u nichž by byl dán důvod zbavení či omezení způsobilosti k právním úkonům pro nadměrné užívání alkoholických nápojů, omamných prostředků či jedů. Tyto v ZOR neuvedené osoby by tak v případě neexistence soudního rozhodnutí o zbavení či omezení jejich způsobilosti k právním úkonům mohli uzavřít platné manželství i bez povolení soudu.⁷³ Dle mého názoru je toto pojetí poněkud nedokonalé a výše uvedený výklad byl vytvořen spíše striktní interpretací zákona bez přihlídnutí k logickému významu dané problematiky. Stálo by tedy za zamýšlení, zda zde nejde o pouhou nepřesnost tohoto ustanovení ZOR, jež by mohla být v budoucnu napravena, než-li o záměr zákonodárce. Výše popsaná ustanovení ZOR mají dle mého mínění především chránit institut manželství. V zájmu jeho ochrany, jakož i souladu obou právních předpisů by dle mého mínění bylo vhodné, kdyby právní teorie svůj pohled na tuto otázku přehodnotila a vzala v úvahu všechny aspekty, jež mohou narušit účel manželství, tedy nejen duševní poruchu, ale i nadměrné požívání alkoholických nápojů, omamných prostředků či jedů.

5.5 Vady právního úkonu

Poslední překážkou uzavření platného manželství je vada právního úkonu, kterého je k takovému manželství třeba. V současném ZOR je tato překážka upravena v § 15a, který zohledňuje pouze nejzávažnější vady tohoto právního úkonu. V minulosti existoval problém do jaké míry lze při určování neplatnosti manželství na základě vady právního úkonu vycházet z obecných ustanovení OZ. Tuto situaci vyřešil až zákon č. 91/1998 Sb. na jehož základě byla ukončena dlouholetá diskuze o tom, do jaké míry lze aplikovat při řešení této problematiky ustanovení OZ.⁷⁴ Byla tedy přijata koncepce, že aplikace ustanovení § 34 a násl. OZ bude u institutu neplatnosti manželství vyřazena tím, že vady uzavírání manželství budou regulovány

---

⁷² Tamtéž..., s. 45.

⁷³ Tamtéž..., s. 45.

⁷⁴ HRUŠÁKOVÁ, Milana. In HRUŠÁKOVÁ, Milana (ed). *Zákon o rodině ; Zákon o registrovaném partnerství : komentář*. 4. vydání. Praha : C.H.Beck, 2009, s. 46.

samostatnou právní úpravou v § 15a ZOR. Došlo tedy k praktickému uplatnění myšlenky restrikce, neboť nebylo možno připustit, aby každá vada právního úkonu měla za následek neplatnosti manželství.⁷⁵ Tento zásah zákonodárce do uvedené problematiky byl bezpochyby žádoucí, neboť v praxi velmi často dochází k vadám či omylům při provádění právních úkonů, které by mohly mít dle dřívějšího chápání této otázky za následek neplatnost manželství. Dle mého názoru je manželství jedním z nejvýznamnějších institutů práva vůbec a jeho platnost by neměla být striktně podmíněna jakoukoliv vadou, nýbrž pouze vadami nejzávažnějšími, jak je tomu v současném ZOR.

Ustanovení § 15a ZOR tedy upravuje nejdůležitější případy neplatnosti manželství způsobené vadou právního úkonu, jež spočívají jednak v existenci bezprávné výhrůžky, v omylu týkajícího se totožnosti jednoho ze snoubenců či omylu týkajícího se povahy právního úkonu uzavření manželství.

V prvním případě existence bezprávné výhrůžky je podstatou problému nedostatek svobodné vůle při vstupu do manželství. Tato situace je specifická tím, že subjekt, jenž vstupuje do manželství sice projevuje vůli svou, tato je však modifikována vůlí osoby třetí.⁷⁶ V souvislosti s tímto je na místě použít pojmu *vis compulsiva* (bezprávní výhrůžka), který je třeba důrazně odlišit od pojmu *vis absoluta* (fyzické donucení). Od fyzického donucení je pak třeba z občanskoprávního hlediska třeba odlišit také tíseň, přičemž ani při tísní teoreticky nejedná osoba svobodně, ale její jednání není ovlivněno ani fyzickým násilím, ani bezprávní výhrůžkou.⁷⁷ Bezprávní výhrůžka je specifická v tom, že se jedná o donucení psychické a v praxi se může za existence specifických náležitostí poměrně často přihodit. Za prvé je nutno, aby byla tato výhrůžka protiprávní, což v podstatě znamená, že jí musí být vynucováno něco, co jí být vynucováno nesmí, přičemž toto jednání se musí vyloženě týkat vynucovaného chování, v našem případě vstupu do manželství. Dále je nutno uvést, že výhrůžka musí být adresována tomu, jehož právní úkon se vynucuje, je však také možné, aby směřovala vůči osobě jiné. Intenzita takového výhrůžky musí být natolik silná, že dle okolností konkrétního případu lze hovořit o tom, že by objektivně vzbudila u postižené osoby důvodnou bázeň. Otázka konkrétního určení druhu a intenzity výhrůžky je pak pro neurčitost právní teorie ponechána na výkladu soudní praxe. Čtvrtou a poslední podmínkou, jež musí být splněna, je podmínka příčinné souvislosti bezprávní výhrůžky s úkonem, jehož neplatnosti se osoba dovolává.⁷⁸

⁷⁵ HADERKA, Jiří. Oddavky, nulity a neexistence manželství od účinnosti zákona č. 91/1998 Sb.. *Právní praxe*. 1998, č. 8, s. 479 - 480.

⁷⁶ HRUŠÁKOVÁ, Milana. In HRUŠÁKOVÁ, Milana (ed). *Zákon o rodině ; Zákon o registrovaném partnerství : komentář*. 4. vydání. Praha : C.H.Beck, 2009, s. 46.

⁷⁷ ŠVESTKA, Jiří. In ŠVESTKA, Jiří (ed). *Občanský zákoník : Komentář*. 10. vydání. Praha : C.H.Beck, 2006, s. 245.

⁷⁸ KNAPPOVÁ, Marta a kol. *Občanské právo hmotné 1*. 4. aktualizované a doplněné vydání. Praha : ASPI, a.s., 2005, s. 152 - 153.

Pokud by tedy došlo k tomu, že by při vstupu do manželství existovala a na osobu právní úkon činící působila výše popsaná bezprávní výhrůžka, bránilo by toto uzavření platného manželství. Nastala by tedy situace, kdy by bylo uzavřeno manželství neplatné.

Druhý případ spadající do kategorie vad právního úkonu při vstupu do manželství, je případ existence omylu týkajícího se totožnosti jednoho ze snoubenců. Tato situace je poměrně problematická a vyvolává celou řadu otázek. V podstatě se jedná o fakt, že manželství bylo uzavřeno s osobu, jež se při vstupu do něj prokázala cizím dokladem totožnosti, než-li svým vlastním. Na základě tohoto dochází k řadě problémů jako například k převzetí jména osoby s níž fyzická osoba manželství uzavřela nebo k zápisu této skutečnosti do matriky. Na základě interpretace textu zákona a jeho aplikace v praxi došlo postupem času k přijetí názoru, že za osobu, jež sňatek uzavřela, se považuje osoba fakticky vůli projevující, nikoli osoba jejíž jméno bylo při tomto právním úkonu užito. Tomuto svědčí i výklad zákona, dle něhož je manželství uzavřeno již souhlasným prohlášením obou snoubenců a následný zápis do matriky má povahu pouze deklaratorní. Tento postoj je dle mě logickým, neboť by z povahy věci bylo nesprávné připisovat právní následky vstupu do manželství osobě, která svou vůli vůbec neprojevila a která se na tomto podílela pouze tím, že její jméno, jakož i celá totožnost byly třetí osobou zneužity. Kdyby zákonodárce zvolil jiné řešení, bylo by bezesporu v přímém protikladu s nejdůležitějšími základními zásadami soukromého práva a vyvolalo by značné komplikace a neřešitelné otázky v oblasti práva rodinného.

Poslední vadou právního úkonu vstupu do manželství, kterou upravuje § 15a ZOR je otázka omylu týkajícího se povahy právního úkonu vstupu do manželství. Tato vada se týká především sňatku církevního, neboť zde z povahy věci může spíše dojít k tomu, že osoba, jež právní úkon činí a zároveň není příslušníkem dané církve nebo určité náboženské společnosti, není seznámena s jejich zvyklostmi. Tudíž se může domnívat, že činí jiný právní úkon, než kterým je vstup do manželství. U sňatku občanského je toto z povahy věci téměř vyloučeno, neboť zde vzhledem k formálnosti sňatku a přítomnosti matrikáře, lze jen s obtížemi tvrdit, že osoba, jež manželství uzavřela, nevěděla, že takto činí.⁷⁹

---

⁷⁹ HRUŠÁKOVÁ, Milana; KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. *České rodinné právo*. 3, přepracované a doplněné vydání. Brno : Doplněk, 2006, s. 79.

5.6 Konvalidace neplatného manželství

Konvalidace obecně znamená zhojení vady a může se uplatnit toliko u vad právního úkonu, jež vedly k jeho relativní neplatnosti. Dojde-li tedy k nápravě vady, pro kterou mohla být relativní neplatnosti uplatněna, znamená to, že vada byla zhojena a důvod neplatnosti odpadl.⁸⁰

Konvalidace neplatného manželství nastává dle právní teorie s účinky ex nunc a tato doba je zejména důležitá proto, že právní následky prohlášení manželství za neplatné nemohou nastat v případě, kdy vada, jež jeho neplatnost způsobila, byla před tímto prohlášením odstraněna.⁸¹

Prvním případem neplatnosti manželství je porušení principu monogamie. U tohoto důvodu neplatnosti je konvalidace možná, a to v případě zániku dřívějšího manželství nebo jeho prohlášení za neplatné.⁸² Důvody zániku manželství mohou být v tomto případě rozličné, může se jednat například o úmrtí manžela, prohlášení jednoho z manželů za mrtvého nebo o rozvod. Pokud tedy toto nastalo před rozhodnutím soudu o neplatnosti manželství, soud již neplatnost manželství vyslovit nemůže. Je však nutné si uvědomit, že i přes tento fakt zůstávají trestněprávní důsledky bigamického manželství nedotčeny. Současná úprava konvalidace je v tomto případě poměrně nedokonalá, neboť zde vzniká situace, kdy v případě, že by i krátký čas souběžně existují obě platná manželství, v obou vzniká společné jmění manželů (dále jen SJM), což může v budoucnu způsobit komplikace v majetkové oblasti. Tomuto svědčí i fakt, že dle judikatury českých soudů byl zakotven vznik bezpodílového spoluvlastnictví manželů i v manželství neplatném, přičemž je také výslovně stanoveno, že v manželství zdánlivém toto nevzniká.⁸³ V současné době lze konstatovat, že v SJM může být zahrnuto vše, co bylo dříve předmětem bezpodílového spoluvlastnictví manželů⁸⁴ a výše uvedená judikatura tedy neztrácí své uplatnění v praxi. Situace SJM není zákonem výslovně řešena a je tedy třeba vzít v úvahu obecné ustanovení § 143 OZ a v případech, kdy nedošlo k modifikaci SJM, je toto třeba řešit výlučně vypořádáním dle dohody. Další spornou otázkou je úprava domněnky otcovství, tedy otázka, který z manželů by měl být zapsán jako otec dítěte, jež by se v době platnosti obou manželství narodilo. Zde se vzhledem k větší pravděpodobnosti právní praxe přiklání k závěru, že otcem by

---

⁸⁰ Konvalidace - občanské právo [online]. 2011 [cit. 2011-10-27]. sagit.cz. Dostupné z WWW: <http://www.sagit.cz/pages/lexikonheslatxt.asp?cd=151&typ=r&refresh=yes&levelid=OC_120.HTM>.

⁸¹ HRUŠÁKOVÁ, Milana; KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. *České rodinné právo*. 3, přepracované a doplněné vydání. Brno : Doplněk, 2006, s. 79.

⁸² Tamtéž..., s. 80.

⁸³ Zhodnocení Nejvyššího soudu ze dne 3. února 1972, sp.zn. Cpi 86/71, bod I.

⁸⁴ SJM – je od účinnosti zákona č. 91/1998 Sb., tedy ode dne 1. srpna 1998 základním institutem manželského majetkového práva. Nahradilo dřívější právní úpravu, která za stěžejní institut označovala od 1. dubna 1964 bezpodílové spoluvlastnictví manželů. Více: KNAPPOVÁ, Marta, et al. *Občanské právo hmotné 1*. 4. aktualizované a doplněné vydání. Praha : ASPI, a.s., 2005, s. 381.

měl být označen manžel pozdější.⁸⁵ Tuto praktiku však nelze jednoznačně podpořit. Je sice logickým faktem, že domněnka otcovství bude spíše svědčit manželů pozdějšímu, dnešní doba však s sebou přináší celou řadu nestandardních situací, které je třeba řešit individuálně. V zájmu dítěte by v tomto případě dle mého názoru mělo být přesně zjištěno, kdo je skutečně jeho biologickým otcem, neboť moderní věda je již v takovém stádiu pokroku, že toto zjištění není nijak problematické a může v budoucnu ušetřit dítěti celou řadu možných komplikací.

Dalším případem neplatnosti manželství je překážka příbuzenského vztahu mezi oběma manžely. Jelikož příbuzenství je v pravém slova smyslu vztahem biologickým, nejde jej nijak zrušit. Z logiky věci tedy neplatné manželství pro tuto překážku ani nemůže konvalidovat. Jediným možným případem konvalidace tohoto manželství je situace, kdy by manželství uzavřely osoby, jejichž příbuzenský vztah byl založen osvojením. Jelikož v dnešní době známe také osvojení zrušitelné, pak pokud by k tomuto zrušení došlo, manželství mezi osobami uzavřené by mohlo konvalidovat.⁸⁶

Dikce zákona výslovně upravuje také případ, kdy byla neplatnost manželství dána pro nedostatek věku osob, které do něj vstupovaly. Zde lze uvést, že dle § 13 odst. 2 ZOR platí, že manželství se stane platným, jestliže manžel, jež uzavřel manželství jako nezletilý, již dovršil osmnáctý rok svého věku, jakož i v případě, že manželka otěhotněla. Zde je tedy konvalidace možná, a to poměrně snadným způsobem.

Další překážkou, jež je pro neplatnost manželství významná, je překážka spočívající v duševní poruše osoby, která manželství uzavřela. Zde je třeba odlišit situaci, kdy trpí osoba duševní poruchou, jež by měla za následek omezení způsobilosti k právním úkonům a kdy její zbavení. V prvním případě je konvalidace možná, neboť může dojít k tomu, že dle § 14 odst. 5 ZOR se zdravotní stav manžela stane slučitelným s účelem manželství. Naopak ve druhém případě ke konvalidaci dojít dle právní teorie nemůže vůbec.

Poslední případ neplatnosti manželství je způsoben vadou právního úkonu, jež vedla k jeho vzniku. Tento případ je poněkud specifickým, neboť soud rozhoduje o neplatnosti manželství jen k návrhu manžela, přičemž tento musí být uplatněn do jednoho roku ode dne, kdy se subjekt o rozhodné skutečnosti dozvěděl. Zde tedy nemůžeme hovořit o konvalidaci v pravém slova smyslu, nýbrž o zvláštní prekluzivní lhůtě k uplatnění nároku na prohlášení manželství za neplatné.⁸⁷

---

⁸⁵ HRUŠÁKOVÁ, Milana. In HRUŠÁKOVÁ, Milana (ed). *Zákon o rodině ; Zákon o registrovaném partnerství : komentář*. 4. vydání. Praha : C.H.Beck, 2009, s. 38.

⁸⁶ HRUŠÁKOVÁ, Milana; KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. *České rodinné právo*. 3, přepracované a doplněné vydání. Brno : Doplněk, 2006, s. 80.

⁸⁷ Tamtéž..., s. 81.

Závěrem nelze u otázky konvalidace vynechat srovnání neplatnosti a neexistence manželství na tomto poli. Zde se stěžejním způsobem projevuje pojmový rozdíl mezi oběma instituty, jež ve finále působí to, že manželství zdánlivé oproti manželství neplatnému z povahy věci konvalidovat nemůže.⁸⁸

---

⁸⁸ VESELÁ, Renata a kol. *Rodina a rodinné právo : historie, současnost a perspektivy*. 1. vydání. Praha : Eurolex Bohemia, 2003, s. 125.

6. NEEEXISTENCE MANŽELSTVÍ

Institut neexistence manželství jako jeden ze stěžejních institutů rodinného práva byl od neplatnosti manželství oddělen zákonem č. 91/1998 Sb., jehož záměrem bylo vytvořit uzavřený okruh kategorií zdánlivých manželství (*non matrimonium*) a neplatných manželství (*matrimonium nullum*). I dle tohoto zákona nastává neexistence manželství *ex lege*, není o ní tedy třeba rozhodovat, i když případně na její zjištění lze podat žalobu dle § 80 písm. a) OSŘ.⁸⁹

Výčet případů, jež způsobují neexistenci manželství bychom v dnešním ZOR našli v § 17a. Z některých pramenů vyplývá, že se jedná o výčet taxativní⁹⁰, tyto však sami připouštějí, že existují i jiné případy, které mohou neexistenci manželství přivodit. Z tohoto pohledu i z vymezení pojmu taxativnosti se lze spíše přiklonit k demonstrativnímu charakteru daného ustanovení ZOR. O případech neexistence manželství se tedy v zákoně hovoří výslovně, použitá legislativní úprava však vzbuzuje jisté pochybnosti o své správnosti a dala by se označit za nedokonalou. Hlavní nedokonalost lze spatřovat především v tom, že ustanovení § 17a ZOR se na první pohled jeví jako výčtové, při bližším prozkoumání však zjistíme, že tomu tak není. I v jiných částech ZOR lze totiž najít jisté případy závad, jejichž existence má za následek to, že manželství vůbec nevznikne. Sankci neexistence manželství tedy musíme v těchto případech pouze logicky dovodit. Dalším vadným prvkem tohoto ustanovení je jeho nejednoznačnost. Ta spočívá především v odstavci třetím, který uvádí, že manželství nevznikne, jestliže nebyly dodrženy podmínky uvedené v § 4a odst. 1, § 4b odst. 2 a § 9 ZOR. Zde se nabízí otázka, zda každé nesplnění jednotlivých náležitostí v těchto paragrafech uvedených skutečně působí neexistenci manželství, tedy zda je k neexistenci manželství nutno nedodržet každé slovo, které je v ustanoveních uvedeno.⁹¹ Odpověď na tuto otázku je značně složitá, neboť úmysl zákonodárce byl dle mého mínění postihnout nejzávažnější případy porušení podmínek uzavření manželství, zvolená formulace je tedy chybná a její výklad může být různorodý.

---

⁸⁹ HADERKA, Jiří. Oddavky, nulity a neexistence manželství od účinnosti zákona č. 91/1998 Sb.. *Právní praxe*. 1998, č. 8, s. 466 - 482.

⁹⁰ HRUŠÁKOVÁ, Milana. In HRUŠÁKOVÁ, Milana (ed). *Zákon o rodině; Zákon o registrovaném partnerství: komentář*. 4. vydání. Praha: C.H.Beck, 2009, s. 50.

⁹¹ KNAPPOVÁ, Marta a kol. *Občanské právo hmotné 3*. 4. aktualizované a doplněné vydání. Praha : ASPI, a.s., 2007, s. 43.

6.1 Důvody neexistence manželství

Prvním důvodem neexistence manželství je přítomnost fyzického násilí při prohlášení o uzavření manželství. Dle § 17a odst. 1 ZOR lze tedy říci, že pokud byli muž či žena ke vstupu do manželství donuceni fyzickým násilím, takovéto manželství nevznikne a tedy ani nepůsobí právní následky. Zde je tedy zásadní rozdíl mezi fyzickým donucením a donucením psychickým, neboť psychické donucení má za následek toliko neplatnost manželství nikoli jeho neexistenci.

Při definování pojmu fyzické donucení je třeba uvést, že tímto se nemyslí hrozba fyzickým násilím, byť hrozba imanentní, nýbrž samotné použití fyzického násilí k vykonání takového úkonu, jenž by jinak byl projevem vůle.⁹² Již z této definice jasně vyplývá, že existence fyzického násilí nebude příliš častá, neboť vzhledem k tomu, že pro souhlasné prohlášení snoubenců je zákonem stanovena ústní forma, přítomnost oddávajících, dvou svědků či matrikáře, je možnost existence fyzického násilí značně omezena.⁹³ Sama judikatura zastává teorii, že právní úkon není učiněn svobodně tehdy, jestliže je učiněn v důsledku přímého fyzického donucení, přičemž je nerozhodné od koho takovéto donucení pochází. V takovémto případě je totiž vůle jednajících nahrazena vůlí donucujících.⁹⁴ Právní teorie pak v současné době pokládá za případ fyzického donucení i ovlivnění vůle subjektu například drogami, k čemuž může v dnešním světě dojít poměrně často.

Druhým případem neexistence manželství je již zmiňovaný případ uvedený v § 17a odst. 2 ZOR, který se týká situace, kdy manželství bylo uzavřeno osobou, která nedovršila věku šestnácti let. Tato osoba nemůže manželství uzavřít vůbec, a to ani s povolením soudu, neboť nezletilý nemá procesní způsobilost k podání návrhu v této věci, byť by k tomuto měl sebedůležitější důvody a soud mu tedy v žádném případě nemůže povolení udělit.⁹⁵ Jeho návrh by byl v tomto případě soudem zamítnut. Soud nemůže své rozhodnutí dokonce ani vázat na den k němuž nezletilý dovrší šestnáctý rok svého života, neboť dle zásady uvedené v § 154 odst. 1 OSŘ je pro soud rozhodující stav v době vyhlášení rozhodnutí.⁹⁶

Posledním a rovněž nejvíce problematickým důvodem neexistence manželství je důvod zmiňovaný v § 17a odst. 3 ZOR. Tento prošel postupným vývojem a asi nejpodstatnější úlohu v něm sehrál zákon č. 320/2002 Sb., o změně a zrušení některých zákonů v souvislosti

⁹² KNAPPOVÁ, Marta a kol. *Občanské právo hmotné 1*. 4. aktualizované a doplněné vydání. Praha : ASPI, a.s., 2005, s. 152.

⁹³ HRUŠÁKOVÁ, Milana. In HRUŠÁKOVÁ, Milana (ed). *Zákon o rodině ; Zákon o registrovaném partnerství : komentář*. 4. vydání. Praha : C.H.Beck, 2009, s. 51.

⁹⁴ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26. září 2005, sp.zn. 30 Cdo 1280/2005

⁹⁵ HRUŠÁKOVÁ, Milana; KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. *České rodinné právo*. 3, přepracované a doplněné vydání. Brno : Doplněk, 2006, s. 84.

⁹⁶ HRUŠÁKOVÁ, Milana. In HRUŠÁKOVÁ, Milana (ed). *Zákon o rodině ; Zákon o registrovaném partnerství : komentář*. 4. vydání. Praha : C.H.Beck, 2009, s. 51.

s ukončením činnosti okresních úřadů, ve znění pozdějších předpisů, který z § 17a odst. 3 ZOR vypustil slova „§ 4“. Nyní tedy nerespektování povinností uvedených v § 4 ZOR v případě civilního sňatku nemá za následek neexistenci manželství.⁹⁷ V současné době se tedy neexistence manželství v tomto paragrafu uvedená týká pouze nedodržení náležitostí, jež požadují § 4a odst. 1, § 4b odst. 2 a § 9 ZOR.

Vadou dle § 4a odst. 1 ZOR je především to, když snoubenci v případě uzavírání církevního sňatku neprojeví souhlasně vůli vstoupit do manželství nebo jestliže toto prohlášení není řádně učiněno před příslušným orgánem církve či osobou pověřenou oprávněnou církví nebo náboženskou společností. Další podstatnou vadou je absence předoddavkového řízení, jehož výsledkem je vydání osvědčení, přičemž toto nesmí být ke dni uzavření manželství starší tří měsíců. Manželství taktéž nevznikne, jestliže se jeho uzavření uskutečnilo před církví či náboženskou společností, jež nesplnila podmínky registrace dle zákona č. 2/2002 Sb.⁹⁸, jehož § 3 písm. a) definuje církev či náboženskou společnost jako dobrovolné sdružení osob s vlastní strukturou, orgány, vnitřními předpisy, náboženskými obřady a projevy víry, založené za účelem vyznávání určité náboženské víry, ať veřejně nebo soukromě, a zejména s tím spojeného shromažďování, bohoslužby, vyučování a duchovní služby. Posledním případem neexistence manželství je situace, kdy prohlášení o vstupu do manželství bylo učiněno osobou, která k tomuto neměla platnou písemnou plnou moc, zástupce neměl plnou způsobilost k právním úkonům, nebyl stejného pohlaví jako zastoupený či při vstupu do manželství existovala absence povolení příslušného orgánu jak stanovuje § 9 ZOR, popřípadě došlo před uzavřením manželství k jejímu odvolání.⁹⁹

---

⁹⁷ HOLUB, Milan; NOVÁ, Hana; HYKLOVÁ, Jana. *Zákon o rodině : S komentářem, judikaturou a předpisy souvisejícími*. 9. aktualizované a doplněné vydání. Praha : Leges, 2011, s. 38.

⁹⁸ Zákon č. 2/2002 Sb., o svobodě náboženské víry a postavení církví a náboženských společností, ve znění pozdějších předpisů

⁹⁹ VESELÁ, Renata a kol. *Rodina a rodinné právo : historie, současnost a perspektivy*. 1. vydání. Praha : Eurolex Bohemia, 2003, s. 126.

7. NEPLATNOST A NEEEXISTENCE REGISTROVANÉHO PARTNERSTVÍ

Při rozboru problematiky neplatnosti a neexistence manželství nelze opomenout také otázku neplatnosti a neexistence registrovaného partnerství. Toto bylo v České republice zavedeno přijetím zákona č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství¹⁰⁰ (dále jen ZORP). Na základě ustanovení tohoto zákona je zakázáno vstoupit do registrovaného partnerství osobě, která již v tomto svazku je a stejně tak je takovéto osobě zakázáno uzavřít manželství.¹⁰¹

Problematika uzavírání svazku mezi osobami stejného pohlaví v žádném případě není otázkou pouze dnešní doby. Již v minulosti byla tato problematika řešena a záповěď stejnopohlavnosti byla i v dřívějších dobách důvodem pro niž nemohlo být uzavřeno platné manželství. Toto vycházelo z faktu, že již sama definice manželství je vystavěna na pilíři toho, že do svazku manželského vstupují osoby různého pohlaví, a to muž a žena.¹⁰²

Historické kořeny této otázky jsou dány především tím, že homosexualita je jevem, který se vyskytoval v každé době. Zákonomodárce k tomuto jevu zaujímal nejrůznější stanoviska od jeho ignorace, aplikování tvrdých sankcí a trestů, až po opovržení a odsunutí osob jiné sexuální orientace ze společnosti. V dobách minulých však nikdy nedošlo k tomu, že by zákony umožnily těmto osobám uzavřít svazek, jenž by stál na stejné úrovni či se jen letmo přiblížil svazku manželskému. Toto bylo bezpochyby dáno morálními hodnotami společnosti, silným vlivem náboženských tradic, jakož i snahou o zabránění šíření tohoto jevu, který byl bez výjimky považován za nežádoucí.¹⁰³

Rostoucí míra tolerance v mezilidských vztazích přispěla v 21. století k tomu, že i na poli českého práva se začaly hojně rozvíjet debaty o úpravě vzájemných poměrů mezi homosexuálními osobami. Vše vyústilo dne 26. ledna 2006 přijetím ZORP. Tento přinesl stěžejní změnu v oblasti právní úpravy a umožnil osobám stejného pohlaví vstoupit do svazku, jenž se svými atributy velmi přibližuje manželství. Tento svazek se dle ZORP nazývá registrované partnerství.

ZORP v § 1 odst. 1 vymezuje registrované partnerství jako trvalé společenství dvou osob stejného pohlaví vzniklé způsobem stanoveným zákonem. V § 4 odst. 1 až odst. 4 ZORP jsou pak popsány podmínky vstupu osob do registrovaného partnerství. Tyto jsou dány především

---

¹⁰⁰ Zákon č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů

¹⁰¹ KNAPPOVÁ, Marta a kol. *Občanské právo hmotné 3*. 4. aktualizované a doplněné vydání. Praha : ASPI, a.s., 2007, s. 24.

¹⁰² HADERKA, Jiří. *Uzavírání manželství z hlediska právního*. 1. vydání. Praha : Academia Praha, 1977, s. 94.

¹⁰³ Tamtéž..., s. 95 - 96.

tím, že alespoň jedna z osob do manželství vstupujících musí být státním občanem České republiky, budoucí partneři nesmějí být přímými příbuznými, musí dovršit věku osmnácti let, mít způsobilost k právním úkonům a nesmějí být již dříve registrovanými partnery či osobami, jež uzavřely manželství či obdobný svazek a tento svazek trvá. Tyto zákonné podmínky musí být dodrženy k tomu, aby mohlo být partnerství platně uzavřeno.

Jak u manželství, tak i u registrovaného partnerství zákon pamatuje na situace, kdy nebyly dodrženy všechny podstatné náležitosti, jež zákon k uzavření partnerství vyžaduje. ZORP tuto problematiku upravuje v hlavě třetí, která nese název: „*Neexistence a neplatnost registrovaného partnerství*“ a obsahuje tři paragrafy, a to § 5, § 6 a § 7. Obdobně jako v ZOR je v ZORP tedy tato problematika upravena v samostatné hlavě zákona. Toto pojetí nelze vzhledem k závažnosti jeho významu dle mého názoru přijmout jinak než s povděkem.

V § 5 ZORP je obsažena úprava neexistence registrovaného partnerství. Pokud bychom se zaměřili na srovnání neexistence manželství s neexistencí partnerství našli bychom styčné plochy v nichž je úprava obou institutů totožná, objevili bychom však i je jich rozdílnosti. § 5 ZORP výslovně uvádí, že partnerství nevznikne, jestliže prohlášení trpí podstatnou vadou, spočívající zejména v nedostatku svobodného a úplného projevu vůle nebo pokud bylo učiněno v omylu týkajícím se právního úkonu vzniku partnerství. Dále je zde uvedeno, že partnerství nevznikne rovněž tehdy, kdy ani jedna z osob do něj vstupujících není občanem České republiky nebo pokud bylo partnerství uzavřeno na základě nepravdivých údajů, které některá z osob úmyslně uvedla v dokumentech požadovaných k prohlášení. Již z takto použité formulace je patrný rozdíl obou právních úprav a také fakt, že některé typy vad, jež u manželství působí pouze jeho neplatnost, u registrovaného partnerství způsobují jeho neexistenci, tedy to, že partnerství vůbec nevznikne. Příkladem takové vady může být například situace existence bezprávné výhrůžky, která v případě manželství působí pouze neplatnost, v případě registrovaného partnerství však dokonce jeho neexistenci. ZOR výše vyjmenované vady kromě vady užití fyzického násilí, která je rovněž v ZOR sankcionována neexistencí manželství, sankcionuje pouze jeho neplatností. Úplnost projevu vůle, jakož i státní občanství České republiky jsou pak pojmy, které se v ustanoveních o neexistenci manželství ZOR na rozdíl od ZORP neobjevují.¹⁰⁴

V § 6 ZORP je obsažena úprava neplatnosti registrovaného partnerství. Tato výslovně uvádí, že pokud vzniklo partnerství přes existenci zákonného zákazu, soud jej prohlásí za neplatné a dále je zde upraveno, že o partnerství, které bylo prohlášeno za neplatné, se má za to, že nevzniklo. Již z dikce tohoto ustanovení je zcela jasná jeho nejednoznačnost a nesamostatnost, neboť zákonné zákazy jsou uvedeny v § 4 ZORP. Zvláštností je zde otázka situace, kdy by jeden

---

¹⁰⁴ HRUŠÁKOVÁ, Milana. In HRUŠÁKOVÁ, Milana (ed). *Zákon o rodině ; Zákon o registrovaném partnerství : komentář*. 4. vydání. Praha : C.H.Beck, 2009, s. 529.

z partnerů nebyl občanem České republiky. Na první pohled by se mohlo zdát, že v tomto případě by se jednalo o problém neplatnosti partnerství, při prostudování § 5 ZORP však zjistíme, že tehdy se užije právní úprava jeho neexistence. Co se vztahu neplatnosti manželství a neplatnosti registrovaného partnerství týče, je zde úprava vcelku totožná, odlišnosti jsou tedy pouze formulační. Při aplikaci a interpretaci obou institutů lze tedy postupovat shodně.¹⁰⁵

Právní úprava registrovaného partnerství je tedy v mnohém shodná s právní úpravou ZOR. Tento fakt je dle mého pohledu dán především snahou zákonodárce přiblížit se při tvorbě úpravy registrovaného partnerství co nejvíce institutům rodinného práva. Je samozřejmé, že v některých oblastech týkajících se především výchovy dětí, jakož i jiných kontroverzních otázek není reálně možné tyto úpravy sjednotit, v oblastech v nichž k tomuto dojít může však zákonodárce postupoval při sjednocování obou zákonů z mého pohledu správnou cestou.

---

¹⁰⁵ Tamtéž..., s. 530.

8. NEPLATNOST A NEEEXISTENCE MANŽELSTVÍ - TRANSSEXUALISMUS

S problematikou neplatnosti a neexistence manželství dle mého názoru souvisí bezesporu aktuální problematika úpravy právního postavení transsexuála, tedy osoby, která je somaticky jednoznačně vyvinuta, a to jako muž či žena, avšak psychicky se cítí opačně a proto touží legální cestou docílit změny svého pohlaví. Tato cesta je dle poznatků medicíny započata hormonální léčbou, která způsobí ustoupení rysů aktuálního biologického pohlaví a nastoupení rysů pohlaví opačného a po ní v závěrečné fázi celého procesu následuje chirurgický zásah, jímž je cestou plastických operací finálně dosaženo změny pohlaví pacienta. Tento zákrok je po svém provedení nezvratným.¹⁰⁶

Transsexualismus v žádném případě není pouze jevem moderní doby, vyskytoval se již během celého historického vývoje lidstva, avšak až vědecký pokrok a vyspělost dnešní medicíny umožnili touhu těchto osob po změně jejich pohlaví realizovat. S tímto však vyvstala řada složitých otázek týkajících se nejen postavení těchto osob ve společnosti, ale především úpravy jejich práv a povinností v právním řádu státu v němž se nacházejí. Komplikovanost těchto problémů rozpoutala vlnu diskuzí v nichž byly prostřednictvím judikatury soudů hledány odpovědi na nejrozmanitější otázky.

Pro rodinné právo je v této oblasti asi nejzajímavějším problémem otázka porušování práva na uzavření manželství, jež je upraveno především v čl. 12. Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen Úmluva) ze dne 4. listopadu 1950, která se pro Českou republiku (tehdy ČSFR) stala závaznou její ratifikací dne 18. března 1992, kdy vstoupil v účinnost zákon č. 209/1992 Sb., sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí o sjednání Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod ve znění protokolů č. 3, 5 a 8 ve znění pozdějších předpisů¹⁰⁷. Dnes je Úmluva účinná ve znění protokolů č. 11 a 14, které ji doplnily a pozměnily. Její čl. 12 výslovně uvádí, že muži a ženy, způsobilí věkem k uzavření manželství, mají právo uzavřít manželství a založit rodinu v souladu s vnitrostátními zákony, které upravují výkon tohoto práva. Tento dokument však není na mezinárodním poli aktem jediným, neboť právo na uzavření manželství můžeme nyní nalézt také v čl. 9 Listiny základních práv Evropské

---

¹⁰⁶ HADERKA, Jirí. Právně deklarovaná "změna" pohlavní příslušnosti a její dopad na rodičovské postavení transsexuální osob. *Právní praxe*. 2004, č. 4, s. 242.

¹⁰⁷ Dokument Rady Evropy ze dne 4. listopadu 1950 – Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod, ve znění protokolů č. 11 a č. 14

unie (2007/C 303/01) ze dne 12. prosince 2007¹⁰⁸ (dále jen Listina základních práv EU), slavnostně vyhlášené jako akt Evropského parlamentu, Rady a Komise s některými úpravami přebírající text dokumentu ze dne 7. prosince 2000, jež nabyla účinnosti ode dne vstupu Lisabonské smlouvy v platnost, tedy ode dne 1. prosince 2009. Tento článek uvádí, že právo uzavřít manželství a založit rodinu je zaručeno v souladu s vnitrostátními zákony, které upravují výkon tohoto práva.

Definice transsexuála byla evropskou judikaturou dána v rozsudku ESLP ve věci Rees v. Spojené království ze dne 17. října 1986.¹⁰⁹ Stěžovatel pan Rees se dovolával porušení čl. 8 a čl. 12 Úmluvy, když došlo k tomu, že po změně jeho pohlaví mu sice bylo změněno jméno, fyzicky se stal mužem, avšak v rodném listě mu zůstalo pohlaví ženské s odůvodněním, že rodný list je podle místní vlády dokumentem uchovávajícím historická fakta a jako takový z povahy věci nemůže být měněn. Tento přístup pro něj měl negativní důsledky, neboť se setkával s rozpaky vždy, když byl nucen tento dokument předložit. Tímto současně bylo dle pana Reese porušeno jeho právo na uzavření manželství. Tento byl tedy dle svého názoru ochuzen o právo uzavřít manželství se ženou, protože dle rodného listu, kterého je k uzavření manželství třeba, je také on žena. ESLP však usoudil, že čl. 12 Úmluvy porušen nebyl, neboť tento přiznává právo na uzavření manželství pouze osobám různého biologického pohlaví a jde tedy o aplikaci tradičního pojetí manželství.¹¹⁰ Tento článek nebyl z pohledu ESLP shledán diskriminujícím, neboť dle jeho názoru neupíral panu Reesovi právo uzavřít manželství, toto však mohl řádně uzavřít pouze s osobou, jež měla v rodném listě uvedeno jiné biologické pohlaví než on sám. V situaci jiné by manželství vzniknout nemohlo.

Byť formálně neplatí v rozhodování ESLP zásada závaznosti precedentů, ESLP se pouze zřídka a nerad odchyluje od svých rozhodnutí a činí tak pouze ve výjimečných případech. Kontroverzní rozhodnutí ESLP ve věci Rees tedy na dlouhou dobu stanovilo mantinely posuzování přístupu k právům a povinnostem transsexuála v oblasti nejen manželského práva a bylo právní teorií podrobováno ostré kritice.

Právě přísná kritika ze strany mnoha významných osob a institucí přinesla postupné změny v pohledu ESLP na tuto otázku. Důležitým rozhodnutím bylo rozhodnutí ESLP ve věci Cossey v. Spojené království ze dne 27. září 1990. Paní Cossey změnila pohlaví z mužského na

---

¹⁰⁸ Dokument Evropského parlamentu, Rady a Komise č. 2007/C 303/01 ze dne 12. prosince 2007 – Listina základních práv Evropské unie

¹⁰⁹ Transsexuál – Ten, kdo ačkoliv patří fyzicky k jednomu pohlaví, se cítí být přesvědčen, že patří k jinému pohlaví a často se snaží dosáhnout více integrované a úplné identity cestou lékařské léčby a chirurgických zákroků pro přizpůsobování svých fyzických charakteristických znaků své psychické povaze. Více: Rozsudek ESLP ve věci Rees v. Spojené království, ECHR (1986) ze dne 17. října 1986 – stížnost č. 9532/81, Série A, No. 106.

¹¹⁰ OTÁHALOVÁ, Lucie. *Úmluva o lidských právech : RP nebo manželství?* [online]. 2004, 10.07.2004 [cit. 2011-10-10]. komunita.web2.cz. Dostupné z WWW: < http://komunita.web2.cz/rp-otahalova/3_2_0_evropska_umluva.html >.

ženské a dovolávala se toho, aby ESLP změnil své dřívější rozhodnutí ve věci Rees, týkající se aplikace čl. 8 a čl. 12 Úmluvy, v němž došlo k zamítavému závěru soudu ohledně změny zápisu v matrice podle nové sexuální identity navrhovatele. Zde soud výslovně uvedl, že i když není vázán předchozími judikáty, obvykle respektuje a aplikuje svá vlastní rozhodnutí, a to především v zájmu zachování právní jistoty. Připustil však, že by soud mohl přistoupit ke změně judikatury, kdyby k tomu existovaly odpovídající důvody, například aby judikatura ESLP byla uvedena do souladu se současnými společenskými podmínkami.¹¹¹ V tomto rozhodnutí tedy ESLP stále ještě nezměnil své rozhodnutí, jeho změnu však připustil, což bylo velmi zásadním prvkem jeho činnosti.

Významná změna rozhodování nastala až mnohem později, a to v rozhodnutí ESLP ve věci Goodwin v. Spojené království ze dne 11. července 2002. Toto rozhodnutí je příkladem evolutivního přístupu ESLP k výkladu Úmluvy. Tvoří silnou protiváhu dřívějších rozsudků týkajících se aplikace čl. 12 Úmluvy, kde je uplatňován pohled tradiční až konzervativní.¹¹² ESLP již upustil od svých konzervativních názorů a stížnost posoudil ve světle současných podmínek s vědomím neexistence a absence společného evropského standardu.¹¹³ Bylo tedy poprvé konstatováno, že došlo k porušení čl. 12 Úmluvy a ESLP vyslovil, že registrace informací v rodném listu pouze na základě pohlaví zjištěného při porodu, je omezením, které je překážkou uzavření manželství. Jako takovéto nemá být zachovááno a má k němu být přistupováno evolutivním způsobem, který je bezesporu jediným správným.

Právo uzavřít manželství, jež bylo v minulosti na mezinárodním poli chápáno tradičně, bylo tedy omezeno toliko na uzavření sňatku mezi mužem a ženou, kteří takto byli registrovaní ve svých rodných listech. Postupný vývoj pohledu ESLP na aplikaci tohoto článku přinesl názor, že jedno není radikálně spjato s druhým, a že je lze tedy z logiky věci oddělit. Ke změně postoje ESLP však vedla dlouhá cesta, během níž musela být překonána mnohá úskalí spočívající především ve striktním konzervatismu ESLP, jakož i v neochotě měnit svá vlastní rozhodnutí.

Právo na uzavření manželství je dle mého mínění bezesporu jedním ze základních práv, které má stěžejní význam v životě každého člověka a nemělo by být nikomu upíráno bez ohledu na jeho pohlaví, sexuální identitu či jakoukoli odlišnost od toho, co je společností považováno za normální. Transsexualismus, jako neovlivnitelná psychická porucha pohlavní identifikace, by tedy

---

¹¹¹ PELLONPÄÄ, Matti. Kontinuita a změny v judikatuře Evropského soudu lidských práv. *Bulletin advokacie*. 2004, č. 7 - 8, s. 31.

¹¹² PALOUŠ, Martin. *Několik poznámek k výkladové praxi Evropského soudu pro lidská práva* [online]. 2007 [cit. 2011-10-11]. cuni.cz. Dostupné z WWW: < <http://www.cts.cuni.cz/soubory/reports/CTS-07-01.pdf> >.

¹¹³ Rozsudek ESLP ze dne 11. července 2002 ve věci Christine Goodwin v. Spojené království, ECHR (2002), stížnost č. 28957/95, odst. 71, 85.

neměl být v žádném případě důvodem diskriminace jednotlivců, kteří jím trpí. Změnu rozhodnutí ESLP ohledně práva na uzavření manželství tedy nelze jinak než s povděkem přijmout.

K tomuto je nutno podotknout, že situace v České republice je a vždy také byla podstatně benevolentnější a oproti výše uvedené situaci ve Velké Británii nevyvolávala ani zdaleka tolik konfliktů. O úřední změnu pohlaví, jména a s tím související přidělení nového rodného čísla po provedení změny pohlaví je u nás možno žádat již od sedmdesátých let, což dle mého pohledu svědčí o vysoké míře tolerance českého právního řádu k těmto lidem. Právní úprava této problematiky je obsažena v zákoně č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

Pro oblast rodinného práva je nejvýznamnějším zásahem do práv jednotlivce fakt, že před samotným provedením úřední změny pohlaví je potřeba rozvést stávající manželství transsexuální osoby. Tento požadavek sice není požadavkem zákonným, české právo však chápe manželství jako svazek muže a ženy a stav po úřední změně pohlaví by vyvolal existenci manželství stejnopohlavního, které je neakceptovatelné. Pokud však již došlo k úřední změně pohlaví, neobsahuje naše právní úprava žádné speciální ustanovení, které by se týkalo uzavírání manželství transsexuálních osob po tomto procesu. Platí pro ně tedy předpisy obecné, především ZOR, a právní postupy jeho aplikace jsou pro tyto osoby totožné jako pro ostatní fyzické osoby.¹¹⁴ Právní úprava institutu neexistence manželství dle ZOR se tedy užije i na tyto osoby bez dalšího.

---

¹¹⁴ PECHOVÁ, Olga. *Články, zprávy a diplomové práce* [online]. 2009 [cit. 2011-10-21]. lgbt.poradna-prava.cz. Dostupné z WWW: < <http://lgbt.poradna-prava.cz/clanky-zpravy-a-diplomove-prace.html> >.

9. PROCESNÍ ASPEKT NEPLATNOSTI A NEEEXISTENCE MANŽELSTVÍ

Neplatnost a neexistence manželství jsou dvěma odlišnými hmotněprávními instituty a ruku v ruce se projevuje i jejich odraz v rovině procesněprávní. Hlavním účelem institutu zjištění existence či neexistence manželství je především úkol s jistotou určit, zda tu manželství je či není. V případě institutu neplatnosti manželství je to pak úloha dosáhnout shody mezi stavem faktickým a stavem právním. Je nutno si uvědomit, že v obou případech jde o statusové věci zásadního významu, přičemž závěr o nich je soudem učiněn ve zvláštním soudním řízení ve věcech osobního stavu.¹¹⁵

9.1 Soudní řízení – neplatnost manželství

Prvním typem řízení, jež se v procesním aspektu této problematiky uplatňuje je řízení o prohlášení manželství za neplatné. Jak je již uvedeno výše dle § 17 odst. 1 ZOR se jedná o manželství, které vzniklo a vyvolalo právní následky, které jsou přítomny až do doby, dokud soud neprohlásí toto manželství za neplatné.

Pro řízení o prohlášení manželství za neplatné je příslušným soudem soud okresní dle § 88 písm. a) OSŘ. Zahájení řízení se může uskutečnit na návrh či bez návrhu, vždy je však třeba brát v potaz jednotlivé případy neplatnosti. V případě neplatnosti manželství z důvodu dvojího manželství dle § 11 odst. 1 ZOR je možno, aby soud zahájil řízení i bez návrhu, tedy z moci úřední. V § 11 odst. 2 ZOR je pak doplněno, že k výroku o neplatnosti manželství nedojde a toto se stane platným, jakmile dřívější manželství zaniklo nebo bylo prohlášeno za neplatné, případně jakmile bylo za neplatné prohlášeno dřívější registrované partnerství. Rovněž v případě překážky příbuzenství je možno dle § 12 ZOR zahájit řízení i bez návrhu. Řízením s možností zahájení ex offo je rovněž řízení o neplatnosti manželství z důvodu nedostatku věku dle § 13 odst. 1 ZOR, který je v § 13 odst. 2 ZOR doplněn o fakt, že k výroku o neplatnosti manželství nedojde a toto se stane platným, pokud manžel, který byl v době uzavření manželství nezletilý, dovršil věku osmnácti let nebo pokud manželka otěhotněla. K tomuto je třeba podotknout, že v tomto případě na rozdíl od prvních dvou případů soud nemůže vyslovit rozhodnutí o neplatnosti po

---

¹¹⁵ KNAPPOVÁ, Marta a kol. *Občanské právo hmotné 3. 4. aktualizované a doplněné vydání*. Praha : ASPI, a.s., 2007, s. 48.

jeho zániku.¹¹⁶ V případě překážky zbavení či omezení způsobilosti k právním úkonům je situace poněkud složitější, neboť zde je třeba rozlišovat mezi oběma alternativami. Pokud se tedy dle § 14 odst. 4 ZOR jedná o případ duševní poruchy pro kterou je fyzická osoba zbavena způsobilosti k právním úkonům nebo která by měla za následek její zbavení, je možno zahájit řízení o neplatnosti manželství i bez návrhu. Pokud se však jedná o případ popsany v § 14 odst. 5 ZOR, tedy o situaci, kdy duševní porucha má nebo by měla za následek omezení způsobilosti k právním úkonům, je možno vyslovit neplatnost uzavřeného manželství pouze na návrh kteréhokoli z manželů. K tomuto pak nelze opomenout fakt, že soud neplatnost manželství nevysloví, pokud se zdravotní stav manžela stane slučitelným s účelem manželství. V případě překážky vady právního úkonu je pak rovněž dle § 15a ZOR možno vyslovit neplatnost manželství toliko na návrh kteréhokoli z manželů. U této překážky však existuje časová limitace pro podání návrhu, jež je dána dobou jednoho roku ode dne, kdy se subjekt o rozhodné skutečnosti dozvěděl. Po této době tedy již návrh podat nelze.

Aktivní legitimace k podání návrhu je rovněž v jednotlivých případech neplatnosti manželství různá. Vzhledem k tomu, že zahájení řízení se děje ve většině případů ex offio, tedy i bez návrhu, není tato legitimace ve většině případů nijak omezena a návrh na zahájení řízení tedy může podat každý, kdo má na věci právní zájem, což je dle stávající právní teorie každá osoba, které se fakt manželství a jeho důsledky dotýkají. Určité omezení se vztahuje pouze k záповědi manželství z důvodu duševní poruchy, která má nebo by měla za následek omezení způsobilosti k právním úkonům nebo v případě záповědi manželství z důvodu vady ve sňatečném prohlášení, kde je aktivní legitimace přiznána jen kterémukoli z manželů.¹¹⁷

Neplatnost manželství vyslovuje soud ve svém rozhodnutí kdykoli po dobu, kdy manželství trpí některou z výše uvedených vad. Obecně lze takto učinit od uzavření manželství do jeho zániku. Z této zásady však platí výjimky stanovené zákonem.¹¹⁸ Vyslovit neplatnost manželství i po jeho zániku je tedy dle § 15 odst. 2 ZOR možno v případě porušení principu monogamie či v případě porušení překážky příbuzenského vztahu.

Rozhodnutí soudu týkající se neplatnosti manželství má obdobně jako rozhodnutí týkající se určení toho, zda tu manželství je či není povahu ex tunc, tedy se na něj pohlíží jako kdyby nikdy neexistovalo. Jeho povaha je však odlišná, neboť v tomto případě je rozhodnutí aktem

---

¹¹⁶ HRUŠÁKOVÁ, Milana; KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. *České rodinné právo*. 3, přepracované a doplněné vydání. Brno : Doplněk, 2006, s. 76.

¹¹⁷ RADVANOVÁ, Senta; ZUKLÍNOVÁ, Michaela. *Kurs občanského práva : Instituty rodinného práva*. 1. vydání. Praha : C.H.Beck, 1999, s. 34.

¹¹⁸ Tamtéž..., s. 34.

konstitutivním, jež zakládá, mění nebo ruší práva a povinnosti manželů, a to s odůvodněním, že kdyby tomu tak nebylo, bylo by manželství i nadále platné.¹¹⁹

9.1.2 Právní následky rozhodnutí – neplatnost manželství

Právní následky neplatnosti manželství jsou dle mého mínění velmi rozsáhlou problematikou, v níž lze vysledovat celou řadu otázek, které vzbuzují zájem nejen na poli právní teorie. Tyto vyplývají především z toho, že rozhodnutí soudu o neplatnosti manželství má účinky *ex tunc*, tedy se na manželství hledí, jakoby nikdy neexistovalo. Toto je však pouze fikcí, jejíž následky spočívající především v tom, že změny právních poměrů manželů k nimž došlo v době trvání manželství, musejí být řešeny výslovnou zákonnou úpravou.¹²⁰ Tyto vztahy se týkají především oblasti osobních vztahů mezi manžely, vztahů majetkových, jakož i vztahů k nezletilým dětem v manželství narozeným.¹²¹

Ohledně osobního statusu obou manželů je asi nejpodstatnějším faktem to, že oba, v případě, že se jednalo o jejich první manželství, nabudou opět statusu „svobodný“. Toto jde ruku v ruce s tím, že manžel ztrácí příjmení, jež užíval po uzavření manželství a opět začne užívat příjmení s nímž do manželství vstupoval. Tvrdost tohoto následku je zmírněna v případě dětí narozených v manželství, neboť u těchto zůstává stávající příjmení nezměněno. U dětí takto narozených se nemění nic ani na jejich osobním stavu, neboť domněnka otcovství dle § 51 odst. 1 ZOR¹²² zůstává zachována. Co se dětí týče, je následkem rozhodnutí soudu o neplatnosti manželství především to, že soud je povinen rozhodnout o úpravě práv a povinností k nezletilým dětem obdobně jako v případě rozvodu. Musí tedy schválit dohodu rodičů o výchově a výživě nezletilého dítěte.¹²³

V oblasti majetkových vztahů platí, že jestliže bylo manželství prohlášeno za neplatné, vztahuje se na majetkové poměry manželů obdobně ustanovení o majetkových poměrech rozvedených manželů.¹²⁴ Podstatnou úlohu zde hraje také fakt, že v manželství neplatném vzniká SJM, a tudíž je nutno přistoupit také k vyřešení vzájemných majetkových vztahů mezi manžely.

---

¹¹⁹ KNAPPOVÁ, Marta a kol. *Občanské právo hmotné 3*. 4. aktualizované a doplněné vydání. Praha : ASPI, a.s., 2007, s. 51.

¹²⁰ Tamtéž..., s. 51.

¹²¹ HRUŠÁKOVÁ, Milana; KRÁLÍČKOVÁ, Zdenka. *České rodinné právo*. 3, přepracované a doplněné vydání. Brno : Doplněk, 2006, s. 81 - 82.

¹²² § 51 odst. 1 ZOR - „Narodí-li se dítě v době od uzavření manželství do uplynutí třicátého dne po zániku manželství nebo po jeho prohlášení za neplatné, považuje se za otce manžel matky.“

¹²³ HRUŠÁKOVÁ, Milana. In HRUŠÁKOVÁ, Milana (ed). *Zákon o rodině ; Zákon o registrovaném partnerství : komentář*. 4. vydání. Praha : C.H.Beck, 2009, s. 49.

¹²⁴ Zhodnocení Nejvyššího soudu ze dne 3. února 1972, sp.zn.: Cpj 86/71, bod IV.

Rozdílnost této právní úpravy od úpravy rozvodu manželství spočívá především v tom, že zde nevzniká žádnému z manželů právo na výživné rozvedeného manžela.¹²⁵

9.2 Soudní řízení – neexistence manželství

Manželství neexistující je, jak již bylo uvedeno, manželstvím, které nevyvolává žádné právní následky. Z tohoto vyplývá, že o jeho neexistenci soud rozhodovat z logiky věci nemusí. V praxi se však můžeme setkat s případem, kdy vzniknou pochybnosti o tom, zda tu manželství je či není a v této chvíli zde vyvstává úloha soudu, který o tomto rozhodne. Rozhodnutí soudu má v tomto případě pouze deklaratorní charakter a účinky *ex tunc*.¹²⁶

I v tomto případě je jako u neplatnosti manželství důležitá věcná a místní příslušnost soudu. Tato je i zde dána soudu okresnímu dle § 88 písm. a) OSŘ. K zahájení řízení v případě určení neexistence manželství není třeba návrhu osoby, která má na věci právní zájem a které se tedy fakt manželství, jakož i jeho důsledky přímo dotýkají. Platí, že toto řízení může soud zahájit i bez návrhu, tudíž lze dovést jeho nespornou povahu. V případě neexistence manželství také neplatí omezení týkající se doby podání návrhu, neboť případný návrh lze podat kdykoli, tedy i tehdy, pokud manželství již zaniklo.¹²⁷

9.2.1 Právní následky rozhodnutí – neexistence manželství

Jelikož se v případě určení toho, zda tu manželství je či není jedná pouze o rozhodnutí deklaratorní, kterým se potvrzuje existence manželství, je toto rozhodnutí pouze autoritativním zjištěním faktického stavu.¹²⁸

ZOR upravuje otázku následků rozhodnutí o neexistenci manželství navzdory jejich rozsáhlosti pouze stroze. Vzhledem k nedostatečnosti zákonné úpravy tak lze mnohé následky pouze dovozovat. Asi nejvíce problematickou oblastí je úprava poměrů k dítěti v tomto manželství narozenému. Ohledně příjmení dítěte se dle právní praxe užívá postup, kdy se rodiče dítěte na příjmení musejí dohodnout a nedohodnou-li se, určí jeho příjmení soud dle § 38 odst. 2 a 3 ZOR. Při úpravě určování otcovství platí, že dítě se narodilo ženě neprovdané a v každém

¹²⁵ HRUŠÁKOVÁ, Milana. In HRUŠÁKOVÁ, Milana (ed). *Zákon o rodině ; Zákon o registrovaném partnerství : komentář*. 4. vydání. Praha : C.H.Beck, 2009, s. 49.

¹²⁶ VESELÁ, Renata a kol. *Rodina a rodinné právo : historie, současnost a perspektivy*. 1. vydání. Praha : Eurolex Bohemia, 2003, s. 125.

¹²⁷ RADVANOVÁ, Senta; ZUKLÍNOVÁ, Michaela. *Kurs občanského práva : Instituty rodinného práva*. 1. vydání. Praha : C.H.Beck, 1999, s. 34.

¹²⁸ Tamtéž..., s. 35.

případě určení otcovství nezletilého dítěte soudem platí, že s řízením o určení otcovství je spjata také řízení o výchově a výživě nezletilého dítěte.¹²⁹

V majetkové oblasti je otázek k řešení hned několik. Pokud jde o majetek platí, že některé věci budou v podílovém spoluvlastnictví muže a ženy, některé pak budou náležet do výlučného vlastnictví pouze jednoho z nich.¹³⁰ Toto vychází především z faktu, že v manželství neexistenčním na rozdíl od manželství neplatného nevzniká SJM.

Právní úprava zabývající se otázkou neexistence manželství je tedy velmi skromná, což lze považovat za její velký nedostatek, jež vyvolává komplikace především v aplikační praxi. Je nutno podotknout, že by bylo více než vhodné, kdyby v rámci nadcházející rekodifikace soukromého práva bylo zasaženo také do této oblasti práva rodinného a tato by tak byla alespoň částečně, ve svých nejdůležitějších bodech, rozvedena.

---

¹²⁹ KNAPPOVÁ, Marta a kol. *Občanské právo hmotné 3.* 4. aktualizované a doplněné vydání. Praha : ASPI, a.s., 2007, s. 52.

¹³⁰ Tamtéž..., s. 52.

10. PRÁVNÍ ÚPRAVA INSTITUTU V RÁMCI REKODIFIKACE SOUKROMÉHO PRÁVA

Rekodifikace soukromého práva je dle mého názoru v současné době stále velmi kontroverzním a diskutovaným tématem. Hlavním podnětem k její realizaci byla snaha o co nejúplnějši kodifikaci soukromého práva v České republice. Z toho vyplývá i účel a význam nové kodifikace, který spočívá především v tom, aby byly soukromoprávní instituty až na výjimky upraveny v jednom kodexu. Myšlenkovými pilíři návrhu rekodifikace soukromého práva jsou pak zejména přiblížení se k středoevropskému právnímu myšlení a současně také definitivní oddálení od roviny práva socialistického.¹³¹

10.1 Systematika nového občanského zákoníku

Hlavní linii pojetí nového občanského zákoníku tvoří především člověk a jeho zájmy. Je nutné podotknout, že tento kodex nemá vycházet ryze z českého pojetí práva, ale že má být také právním předpisem, v němž se budou odrážet inspirační zdroje nejrůznějších právních řádů. Z nejvýznamnějších můžeme jmenovat odraz práva německého, rakouského či švýcarského.

Celý předpis bude rozčleněn na části, dále se dělicí na hlavy, díly, oddíly a pododdíly. Části tak budou nejvýznamnějšími strukturními prvky celého kodexu. V současné době jsou do aktuální podoby nového kodexu soukromého práva zařazeny následující části: *část první* - obecná část, *část druhá* - rodinné právo, *část třetí* - absolutní majetková práva, *část čtvrtá* - relativní majetková práva, *část pátá* - ustanovení přechodná, společná a závěrečná.

Z výše uvedeného vyplývá významnost rodinného práva, které je zde samostatně zařazeno jako jeden z nejdůležitějších pilířů soukromého práva. Pokud jde o pojetí rodinného práva jak jej známe dnes, toto zůstává v novém občanském zákoníku v podstatě nezměněno, neboť návrh zákoníku respektuje, že současný právní stav je v právní praxi i teorii značně vžit a zásadnější změna v rámci navrhovaného zákoníku by se nesetkala s pozitivním ohlasem. Pokud zde tedy hovoříme o změnách, máme na mysli především odlišnosti ve formulacích textu zákona, nikoli změny institucionální.¹³²

---

¹³¹ *Obecně o úpravě nového občanského zákoníku : Nový občanský zákoník* [online]. 2011 [cit. 2011-12-01]. justice.cz. Dostupné z WWW: < <http://obcanskyzakonik.justice.cz/cz/navrh-zakona.html> >.

¹³² *Koncepční změny : Nový občanský zákoník* [online]. 2011 [cit. 2011-12-01]. justice.cz. Dostupné z WWW: < <http://obcanskyzakonik.justice.cz/cz/navrh-zakona.html> >.

10.2 Neplatnost a neexistence manželství v novém kodexu

Institut neplatnosti a neexistence manželství je v novém soukromoprávním kodexu systematicky zařazen do jeho druhé části, která je, jak již bylo výše uvedeno, věnována právu rodinnému. Díl první této části obsahuje ve svém úvodním ustanovení novou definici pojmu manželství, jež by pro budoucí právní úpravu měla znít tak, že manželství je trvalý svazek muže a ženy vzniklý způsobem, který stanoví tento zákon. Dále je zde výslovně uvedeno, že hlavním účelem manželství je založení rodiny, řádná výchova dětí, jakož i vzájemná podpora a pomoc.¹³³ Již ze samotné definice manželství je tedy patrný rozšiřující charakter budoucí právní úpravy, neboť definiční vymezení manželství je zde doplněno o subjektivní znaky, jimiž jsou právě výše uvedená vzájemná podpora a pomoc. Toto rozšířené pojetí je typické i pro institut neplatnosti a neexistence manželství, který zde zabírá obsahově větší prostor než v současném ZOR.

V § 671 nového občanského zákoníku je obsaženo ustanovení o způsobilosti uzavřít manželství, které stanovuje, že manželství může uzavřít každý, komu v tom nebrání zákonná překážka. Pojem zákonné překážky je tedy pojmem novým, který v podstatě nahrazuje pojem impedimenta matrimonii. Tyto překážky jsou pak stanoveny v § 672 až 676. Spočívají především v nedostatku věku, nedostatku svéprávnosti, uzavřeného a doposud trvajících manželství či registrovaného partnerství, existence příbuzenství, poručenského vztahu, jakož i svěřeni do péče či pěstounství. Výčet těchto zákonných překážek je oproti současné právní úpravě bohatším například o překážky poručenství či pěstounství, chybí zde však zákonná překážka vad v projevu vůle osob do manželství vstupujících.¹³⁴

Samotné právní úpravě institutu neplatnosti a neexistence manželství je věnován díl třetí, který nese název „Zdánlivé manželství a neplatnost manželství“. Oddíl první týkající se zdánlivého manželství obsahuje § 677 až § 679. Současný ZOR se v rámci úpravy této problematiky omezuje pouze na paragraf jediný, a to na § 17a ZOR. Toto pojetí nové právní úpravy je prvním krokem ke změně současného nedokonalého pojetí neexistence manželství, kterou lze vzhledem k výše uvedenému charakterizovat jako velmi strohou a ve srovnání s jinými evropskými státy nestandardní, neboť tyto ji v mnoha případech výslovně neupravují. Podstatným je zde především § 679, který obsahuje dosud postrádanou úpravu dané problematiky, když v odstavci prvním výslovně uvádí v současné době praxí aplikovaný postup, kdy po určení, že manželství

---

¹³³ *Občanský zákoník : Vládní návrh občanského zákoníku 2011* [online]. 2011 [cit. 2011-12-06]. justice.cz. Dostupné z WWW: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/tinymcestorage/files/2011/Vladni_navrh_obcanskeho_zakoniku_2011.pdf>.

¹³⁴ *Občanský zákoník : Vládní návrh občanského zákoníku 2011 - Důvodová zpráva* [online]. 2011 [cit. 2011-12-06]. Justice.cz. Dostupné z WWW: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/tinymcestorage/files/2011/Vladni_navrh_obcanskeho_zakoniku_2011_DZ.pdf>.

není soud rozhoduje i o právech a povinnostech rodičů k narozenému dítěti a dále také o otcovství k němu. § 679 odst. 2 pak obsahuje úpravu majetkových práv a povinností, přičemž v této úpravě hraje svou nezastupitelnou úlohu ochrana osob jednajících v dobré víře. Tuto úpravu nelze vzhledem ke koncepci celého kodexu přijmout jinak než s povděkem.

Oddíl druhý nového občanského zákoníku upravuje neplatnost manželství. Tento oddíl je systematicky zařazen až za úpravu manželství zdánlivého a obsahuje § 680 až § 686. Hned v úvodním paragrafu je obsažen odkaz na zákonné překážky, neboť je zde stanoveno, že došlo-li k uzavření manželství přesto, že tomu bránila zákonná překážka, soud prohlásí manželství za neplatné, přičemž je zde upravena i aktivní legitimace k podání návrhu, a to tak, že návrh může podat každý, kdo má na věci právní zájem s výjimkou toho, kdy vzniku manželství bránila zákonná překážka omezení svéprávnosti.¹³⁵ Shodnost stávající a připravované úpravy lze spatřit také v tom, že manželství se považuje za platné, dokud nebylo rozhodnuto o jeho neplatnosti. Poté se na něj hledí jako na neuzavřené. V § 682 a § 683 nového kodexu je pak obsažena myšlenka konvalidace existující vady. § 684 upravuje další důvody neplatnosti manželství, než kterými jsou výše uvedené zákonné překážky jeho vzniku. Těmito vadami budou dle nové právní úpravy na rozdíl od právní úpravy současné existence jak fyzického násilí, tak i psychického nátlaku, které budou nově vyvolávat tytéž právní následky, dále pak v omylu spočívajícím v totožnosti osoby s níž fyzická osoba do manželství vstupuje a také v omylu spočívajícím v povaze sňatečného jednání. Řízení o prohlášení manželství za neplatné v těchto případech může na návrh zahájit toliko manžel, jenž byl těmito vadám vystaven, nikoli ten, kdo je sám způsobil. § 685 upravuje případ, kdy je možné zahájit řízení o neplatnosti a neexistenci manželství i bez návrhu, a to tehdy, když bylo manželství uzavřeno s osobou, která již v minulosti uzavřela manželství, registrované partnerství nebo jiný obdobný svazek, přičemž tento v současnosti trvá a dále pokud by k uzavření manželství došlo mezi předky a potomky, sourozenci, jakož i mezi jinými osobami jejichž příbuzenský vztah vznikl osvojením.¹³⁶ Celou právní úpravu neplatnosti manželství uzavírá § 686, který opět ve svém odstavci druhém obsahuje ustanovení o ochraně osoby jednající v dobré víře, zde při rozhodování o majetkových právech a povinnostech v případě existence prohlášení manželství za neplatné.

Rekodifikace soukromého práva tedy dle mého názoru přinese nejen změnu zařazení právní úpravy rodinného práva, ale především odstranění jejich nedostatků a také doplnění o otázky, jež v současné době nejsou svěřeny zákonu, ale vycházejí pouze z jeho aplikační praxe. Celková současná právní úprava nebude stížena změnou své koncepce, ale spíše změnami

---

¹³⁵ *Občanský zákoník : Vládní návrh občanského zákoníku 2011* [online]. 2011 [cit. 2011-12-06]. justice.cz. Dostupné z WWW:<http://obcanskyzakonik.justice.cz/tinymcestorage/files/2011/Vladni_navrh_obcanskeho_zakoniku_2011.pdf>.

¹³⁶ Tamtéž...

částečnými, které budou převážně provedeny novou formulací znění textu jednotlivých paragrafů. Tento přístup tvůrců nového kodexu je dle mého názoru správným, neboť se domnívám, že celková změna právní úpravy rodinného práva by mohla způsobit značné potíže při jejím uplatňování v praxi, což by mělo negativní důsledky především pro její adresáty. Současně je však více než vhodné u některých otázek kvůli jejich nedokonalé úpravě zařadit právní úpravu jak už fakticky či pouze formulačně novou, více odpovídající aktuálnímu právnímu stavu a požadavkům dnešní doby. Nový občanský zákoník snad tedy bude pro budoucnost rodinného práva kodexem, který jej pozmění pozitivním způsobem. Zda tomu tak skutečně bude dnes nelze s jistotou tvrdit, neboť jeho skutečné dopady, které se projeví především v praxi, ukáže až čas.

11. SROVNÁNÍ SE ZAHRANIČNÍ PRÁVNÍ ÚPRAVOU – NĚMECKO

Domnívám se, že při zpracování institutu neplatnosti a neexistence manželství je pro komplexní pohled více než vhodné porovnávat českou právní úpravu s právní úpravou zahraniční. K tomuto účelu se nabízí celá řada právních systémů. Já osobně jsem pro srovnání zvolila právní úpravu Německa, která je dle mého mínění v mnohém od naší právní úpravy odlišná a nabízí možnost nových pohledů na mnou zpracovávanou problematiku, jakož i možné úpravy *de lege ferenda*, neboť právě tato právní úprava je významným inspiračním zdrojem návrhu nového občanského zákoníku.

11.1 Německá právní úprava rodinného práva

Právní úprava rodinného práva v Německu je oblastí, jež ve svém historickém vývoji zaznamenala mnoho významných mezníků. Asi nejpodstatnějším z nich bylo přijetí tzv. manželského zákona (*das Ehegesetz* - dále jen *EheG*) dne 6. července 1938, jehož aktualizované znění vstoupilo v platnost dne 1. března 1946. Nastalo tak 52 let trvající období, kdy byla oblast rodinného práva v Německu upravena právě tímto zákonem a nikoli klasickým občanským zákoníkem (*das Bürgerliches Gesetzbuch* - dále jen *BGB*), v němž byla obsažena úprava dřívější. Tento se opět stal primárním předpisem v rodinněprávní oblasti až dne 1. července 1998 a Německo se tak vrátilo k tradičním kořenům pojetí rodinného práva.¹³⁷

11.2 Institut neplatnosti a neexistence manželství v německém právu

Právní úprava institutu neplatnosti a neexistence manželství je v Německu v mnohém odlišná od právní úpravy české. V současné době, tedy ode dne 1. července 1998, kdy se stala právní úprava rodinného práva v Německu opětovně součástí *BGB*, stojí německá právní úprava vad manželství na principu zrušení manželství (*die Aufhebung der Ehe*), který je nejen terminologicky, ale především obsahově zcela odlišným institutem, než-li institut neplatnosti a neexistence manželství jak jej známe z českého práva.

V Německu není v současné době právně upraven problém zdánlivého manželství. Tento byl do jisté míry upraven v době platnosti *EheG*, dnes tomu tak však není. Jak již bylo uvedeno

---

¹³⁷ *Manželský zákon (Německo)* [online]. 2011, 5. července 2011 [cit. 2011-10-07]. wikipedia.org. Dostupné z WWW: <[http://de.wikipedia.org/wiki/Ehegesetz_\(Deutschland\)](http://de.wikipedia.org/wiki/Ehegesetz_(Deutschland))>.

dnešní právní úprava institutu je označována jako zrušení manželství, která je v mnohých rysech shodná s českou právní úpravou neplatnosti manželství. Toto je možné jen ze zákonných důvodů, které jsou v BGB vymezeny v knize čtvrté – právo rodinné, v ustanoveních § 1314 - § 1318 BGB.

Hned úvodní paragraf ve svém odstavci prvním uvádí, že manželství může být zrušeno, pokud bylo uzavřeno v rozporu se zákonnými ustanoveními, a to konkrétně s § 1303, § 1304, § 1306, § 1307 a § 1311 BGB. § 1303 BGB upravuje překážku nedostatku věku k uzavření manželství, přičemž zdůrazňuje myšlenku, že do manželství by se nemělo vstupovat před dosažením plnoletosti. Připouští však, že do manželství může vstoupit i nezletilý starší šestnácti let, ovšem pouze na žádost a s povolením soudu, což je velmi obdobné jako v naší právní úpravě. § 1304 BGB se zabývá otázkou způsobilosti k právním úkonům, kde vyslovuje tezi, že kdo není způsobilý k právním úkonům, nemůže vstoupit do manželství. § 1306 BGB upravuje překážku existujícího manželství či registrovaného partnerství, které je dle tohoto zákona překážkou vzniku manželství jednak mezi těmito osobami navzájem a jednak mezi nimi a třetími osobami, pokud stávající manželství či registrované partnerství trvá. § 1307 BGB popisuje překážku příbuzenství mezi osobami, jež hodlají manželství uzavřít, a to především překážku příbuzenství v přímé linii, jakož i vztah plnorodých či polorodých sourozenců.

V § 1314 odst. 2 BGB je uveden výčet pěti případů, jež mohou mít za následek zrušení manželství. Tyto případy jsou následující a říkají, že manželství může být zrušeno: **a)** § 1314 odst. 2 bod 1. - pokud byl jeden z manželů v době uzavření manželství v bezvědomí nebo ve stavu poruchy duševní činnosti, **b)** § 1314 odst. 2 bod 2. - pokud jeden z manželů nevěděl v době uzavření manželství, že se jedná o právní úkon směřující k uzavření manželství, **c)** § 1314 odst. 2 bod 3. - pokud jeden z manželů byl při vstupu do manželství ovlivněn lstivým podvodným jednáním týkajícím se takových okolností, které by při jejich správné znalosti mohly zabránit vstupu do manželství, což však neplatí, pokud se podvodné jednání týká majetkových poměrů nebo pokud se ho dopustila třetí osoba bez vědomí druhého z manželů, **d)** § 1313 odst. 2 bod 4. - pokud byl jeden z manželů ke vstupu do manželství donucen nezákonnou hrozbou, **e)** § 1314 odst. 2 bod 5. - pokud se oba manželé při jeho uzavření dohodli na tom, že manželství mezi nimi nezakládá zákonné povinnosti. Zde tedy osoby do manželství vstupující v podstatě nemají vůli uzavřít manželství jako takové. Poslední uvedený případ z našeho pohledu připomíná spíše manželství zdánlivé, kdy manželství vůbec nevznikne a nevzniknou tedy ani jeho zákonné důsledky.

Procesní aspekt zrušení manželství lze nalézt jednak v samotném BGB, jednak také v německém zákoně o řízení ve věcech rodinných a ve věcech nesporného soudnictví (das

Gesetz über das Verfahren in Familiensachen und in den Angelegenheiten der freiwilligen Gerichtsbarkeit - dále jen FamFG), který ve svých § 121 až § 150 FamFG upravuje řízení ve věcech manželských, rozvodových a následných.¹³⁸ V § 121 FamFG jsou stanovena řízení ve věcech manželských, a to řízení o rozvodu, řízení o zrušení manželství a řízení o prokázání existence a neexistence manželství mezi stranami. Tento zákon se pak zabývá obecně také otázkami účastenství v řízení, způsobilostí účastníků, opravnými prostředky, jakož i náklady těchto řízení. Těžištěm právní úpravy zrušení manželství je pak § 1313 BGB, který stanovuje, že manželství může být zrušeno na základě žádosti pouze rozhodnutím soudu, přičemž manželství zaniká s právní mocí rozhodnutí. Legitimace k podání návrhu je upravena v § 1316 BGB, kde je uvedeno, že oprávněným žadatelem je v případě překážky dle § 1303, § 1304, § 1306, § 1307 a § 1311 BGB každý z manželů, příslušný správní orgán a v případě § 1306 také třetí osoba, která má na věci právní zájem. Příslušnost správního orgánu je v těchto případech stanovena podzákonými právními předpisy. V případech § 1314 odst. 2 BGB je oprávněným k podání návrhu druhý manžel. Zákon také výslovně řeší lhůty k podání návrhů, jakož i jejich uzávěrku. Zde je nutné uvést také ustanovení § 1318 BGB, který výslovně stanovuje, že následky zrušení manželství jsou totožné jako v případě jeho rozvodu, nenastávají tedy ex nunc. V tomto můžeme spatřovat rozdíl, neboť v českém právním řádu je v tomto případě použita formulace, že na manželství prohlášené za neplatné se hledí, jakoby nikdy nevzniklo. § 1315 BGB pak vymezuje případy, kdy je zrušení manželství vyloučeno.

Z výše uvedeného lze vyčíst nejružnější odlišnosti německé a české právní úpravy těchto institutů. V mnohém jsou odlišné, lze v nich však vysledovat styčné plochy v nichž jsou si obě úpravy velmi podobné. Každá vychází z historického vývoje právních úprav v jednotlivých zemích, jakož i z jejich pojetí, které považovala za nejvhodnější nejen právní teorie, ale především praxe. V budoucnu, po účinnosti nového občanského zákoníku jehož vzorem a inspiračním zdrojem německý občanský zákoník bezesporu je, lze očekávat přiblížení jednotlivých soukromoprávních institutů mezi nimiž by instituty rodinného práva neměly chybět.

---

¹³⁸ ŠÍNOVÁ, Renáta a kol. *Řízení ve věcech rodinněprávních v České republice, Slovenské republice a Německu a jejich aktuální problémy*. 1. vydání. Praha : Leges, 2010, s. 93.

12. ZÁVĚR

Hlavním cílem mé diplomové práce na téma „, *Neplatnost a neexistence manželství*“ bylo především komplexně pojmout dané téma, zpracovat získané poznatky a vysvětlit jeho jednotlivé atributy.

Při její tvorbě jsem důkladně prostudovala značné množství pramenů mezi nimiž tvořili stěžejní část především monografie autorů zabývajících se tímto tématem, komentářová literatura, aktuální i historické texty právních předpisů, jakož i odborné články a judikatura nejen českých soudů. Pokud bych na tomto místě měla zhodnotit prameny vztahující se k institutu neplatnosti a neexistence manželství, uvedla bych, že tyto jsou poměrně zdařile zpracované, avšak převážnou měrou se jedná o prameny zpracovávající širší materii rodinného práva. Zdroje zabývající se speciálně problematikou tohoto institutu jsou jen velmi ojedinělé a v drtivé většině se jedná o články odborníků z praxe, kteří se této oblasti práva věnují.

Problematika institutu neplatnosti a neexistence manželství je otázkou, jež je svým obsahem velmi široká. Při jejím zpracovávání jsem se setkala s celou řadou diskutabilních otázek na něž lze v současné právní úpravě dohledat jen stěží jednoznačnou odpověď. Zjistila jsem, že shodně, jakož i jiné instituty nejen rodinného práva, je i tento ve značné míře ponechán k aplikaci či interpretaci soudům, jakožto subjektům právo dotvářejícím. Hmotněprávní šíře této problematiky je založena na zákonné úpravě mnoha důvodů její existence, které jsem při tvorbě své diplomové práce důkladně prostudovala a poté co možná nejkompaktněji zpracovala v jejích jednotlivých kapitolách. Tyto jsou tedy věnovány historii a charakteristice institutu neplatnosti a neexistence manželství, jeho důvodům, jejich konvalidaci, jakož i odpovědím na jednotlivé otázky, jež současná právní úprava vyvolává. Během studia této problematiky jsem měla možnost proniknout do ní a seznámit se s jejími jednotlivými aspekty, na něž jsem získala vlastní osobitý názor, který se odráží v mé práci. Je zde obsažena rovněž procesněprávní stránka věci, o níž jsem při zpracování tématu zjistila, že je pro pochopení institutu neplatnosti a neexistence manželství nepostradatelnou. Zpracování současné české právní úpravy institutu neplatnosti a neexistence manželství tedy tvoří stěžejní část mé práce.

Pro lepší vykreslení a komparativní pohled jsem zařadila také otázku neplatnosti a neexistence registrovaného partnerství, jakož i otázku upírání práva na uzavření manželství osobám transsexuálním, především na poli evropském. Otázku registrovaného partnerství jsem zařadila především proto, že jsem po jejím prostudování, jakož i po vlastním seznámení se s významem a smyslem samotného institutu registrovaného partnerství, chtěla poukázat na její právní úpravu a na její shodnosti i odlišnosti se stávající právní úpravou neplatnosti a neexistence

manželství. Finální část mé práce je věnována komparaci tohoto institutu rodinného práva s právní úpravou Německa, která mne zaujala především pro její odlišnost, způsob pojetí a specifický charakter.

V současné době nelze opomenout existenci nového občanského zákoníku, jakožto kodexu, který je výsledkem rekodifikace soukromého práva. Tento by měl přinést širší úpravu jednotlivých právní oblastí, přičemž právo rodinné nebude výjimkou. Jelikož je zřejmé, že současná právní úprava ZOR obsahuje jisté nedostatky a neposkytuje tolik potřebné odpovědi na zásadní otázky, nezbyvá než doufat, že rekodifikace soukromého práva bude v tomto směru krokem vpřed, a že její důsledky budou z větší části pozitivní. Schvalovací procesy nově připravovaného kodexu však nejsou v současné době zcela ukončeny a proto lze brát toto pouze jako úvahy de lege ferenda.

Závěrem bych ráda uvedla, že během psaní mé diplomové práce jsem se setkala s nepřehledným množstvím zajímavých právních otázek, jimiž je institut neplatnosti a neexistence manželství opředen. Vzhledem k rozsahové limitaci mé práce a požadavkům na její harmonický koncept jsem však nemohla všechny problémy s tímto institutem spojené ve své práci detailně rozebrat či se jim v ní věnovat. Zůstávají v ní tedy pouze letmo dotčeny a jsou ponechány k hlubšímu zamyšlení či k dalšímu zpracování v budoucnu.

13. POUŽITÁ LITERATURA

a) Monografie

HADERKA, Jiří. *Uzavírání manželství z hlediska právního*. 1. vydání. Praha : Academia Praha, 1977. 376 s.

HOLUB, Milan; NOVÁ, Hana; HYKLOVÁ, Jana. *Zákon o rodině : S komentářem, judikaturou a předpisy souvisejícími*. 9. aktualizované a doplněné vydání. Praha : Leges, 2011. 456 s.

HOLUB, Milan. *Rodina a právo*. 1. vydání. Praha : Právní poradna práce, 1987. 189 s.

HRDINA, Antonín. *Kanonické právo*. Praha: Eurolex Bohemia, 2002. 436 s.

HRUŠÁKOVÁ, Milana; KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. *České rodinné právo*. 3, přepracované a doplněné vydání. Brno : Doplněk, 2006. 398 s.

HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Zákon o rodině ; Zákon o registrovaném partnerství : komentář*. 4. vydání. Praha : C.H.Beck, 2009. 586 s.

JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 1. vydání. Praha : Leges, 2009. 1216 s.

JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné : Obecná část, Zvláštní část*. 1. vydání. Praha : Leges, 2009. 895 s.

KNAPPOVÁ, Marta a kol. *Občanské právo hmotné 1*. 4. aktualizované a doplněné vydání. Praha : ASPI, a.s., 2005. 524 s.

KNAPPOVÁ, Marta a kol. *Občanské právo hmotné 3*. 4. aktualizované a doplněné vydání. Praha : ASPI, a.s., 2007. 344 s.

PAVELKOVÁ, Bronislava. *Manželské právo*. 1. vydání. Bratislava : VO PF UK, 2004. 235 s.

RADVANOVÁ, Senta; ZUKLÍNOVÁ, Michaela. *Kurs občanského práva : Instituty rodinného práva*. 1. vydání. Praha : C.H.Beck, 1999. 227 s.

ŠÍNOVÁ, Renáta a kol. *Řízení ve věcech rodinněprávních v České republice, Slovenské republice a Německu a jejich aktuální problémy*. 1. vydání. Praha : Leges, 2010. 380 s.

ŠVESTKA, Jiří a kol. *Občanský zákoník : Komentář*. 10. vydání. Praha : C.H.Beck, 2006. 1465 s.

VESELÁ, Renata a kol. *Rodina a rodinné právo : historie, současnost a perspektivy*. 1. vydání. Praha : Eurolex Bohemia, 2003. 262 s.

b) Další literatura

ČIŽKOVÁ, Martina. *Srovnání způsobu zániku manželství v českém sekulárním právu a kanonickém právu*. Olomouc, 2011. 72 s. Diplomová práce. Univerzita Palackého v Olomouci.

KLIMEŠ, Lumír. *Slovník cizích slov*. 6. přepracované a doplněné vydání. Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1998. 862 s.

c) Odborné články

BĚLOVSKÝ, Petr. Příbuzenství jako překážka manželství. *Právní rozhledy*, 2003, č. 2, s. 78 - 80.

GREGOROVÁ, Zdeňka; HRUŠÁKOVÁ, Milana; STAVINHOVÁ, Jaruška. K některým otázkám právní subjektivity a způsobilosti k právním úkonům u nezletilých. *Právní rozhledy*. 1997, č. 2, s. 53 - 58.

HADERKA, Jiří. Oddavky, nulity a neexistence manželství od účinnosti zákona č. 91/1998 Sb.. *Právní praxe*. 1998, č. 8, s. 466 - 482.

HADERKA, Jiří. Právně deklarovaná "změna" pohlavní příslušnosti a její dopad na rodičovské postavení transsexuální osob. *Právní praxe*. 2004, č. 4, s. 242 - 250.

HUŇKOVÁ, Markéta. Incest v zrcadle trestního práva. *Právo a rodina*. 2001, č. 5, s. 15 - 21.

KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. České rodinné právo po vstupu České republiky do Evropské unie. *Právní rozhledy*. 2005, roč. 13, č. 21, s. 769 - 806.

PELLONPÄÄ, Matti. Kontinuita a změny v judikatuře Evropského soudu lidských práv. *Bulletin advokacie*. 2004, č. 7 - 8, s. 31 - 36.

ZUKLÍNOVÁ, Michaela. Uzavření manželství. *Právník*, 1985, č. 6, s. 558 - 562.

d) Právní předpisy

Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 2/2002 Sb., o svobodě náboženské víry a postavení církví a náboženských společností, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 91/1998 Sb., kterým se mění a doplňuje zákon č. 94/1993 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů, a o změně a doplnění dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 320/2002 Sb., o změně a zrušení některých zákonů v souvislosti s ukončením činnosti okresních soudů, ve znění pozdějších předpisů

Usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 265/1949 Sb., o právu rodinném, ve znění zákona č. 265/1949 Sb. účinném ke dni 1. ledna 1950

Zákon č. 266/1949 Sb., o zatímních změnách v některých občanských věcech právních ze dne 7. prosince 1949

Císařský patent č. 946/1811, Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch (ABGB) ze dne 1. června 1811

Zákon č. 320/1919 Sb., kterým se mění ustanovení občanského práva o obřadnostech smlouvy manželské, o rozluce a o překážkách manželství (manželská novela), ve znění zákona č. 105/1947 Sb. účinném ke dni 1. srpna 1947

Zákonný článek č. XXXI/1984 Sb., o právu manželském, ve znění zákona č. 113/1924 Sb. účinném ke dni 7. července 1924

Dokument Evropského parlamentu, Rady a Komise č. 2007/C 303/01 ze dne 12. prosince 2007 – Listina základních práv Evropské unie

Dokument Rady Evropy ze dne 4. listopadu 1950 – Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod, ve znění protokolů č. 11 a č. 14

e) Judikatura

Zhodnocení Nejvyššího soudu ze dne 30. května 1966, sp. zn. Pls 4/66

Zhodnocení Nejvyššího soudu ze dne 3. února 1972, sp.zn. Cpj 86/71, bod I.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26. září 2005, sp.zn. 30 Cdo 1280/2005

Zhodnocení Nejvyššího soudu ze dne 3. února 1972, sp.zn.: Cpj 86/71, bod IV.

Rozsudek ESLP ze dne 17. října 1986 ve věci Rees v. Spojené království, ECHR (1986), stížnost č. 9532/81, Série A, No. 106.

Rozsudek ESLP ze dne 27. září 1990 ve věci Cossey v. Spojené království, Série A, No. 184.

Rozsudek ESLP ze dne 11. července 2002 ve věci Christine Goodwin v. Spojené království, ECHR (2002), stížnost č. 28957/95.

f) Internetové zdroje

Nový občanský zákoník [online]. 2011 [cit. 2011-12-01]. justice.cz. Dostupné z WWW: < <http://obcanskyzakonik.justice.cz/cz/navrh-zakona.html> >.

Neexistence manželství [online]. 27.7.2001 [cit. 2011-10-07]. epravo.cz. Dostupné z WWW: < <http://www.epravo.cz/top/clanky/neexistence-manzelstvi-10964.html> >.

Konvalidace - občanské právo [online]. 2011 [cit. 2011-10-27]. sagit.cz. Dostupné z WWW: < http://www.sagit.cz/pages/lexikonheslatxt.asp?cd=151&typ=r&refresh=yes&levelid=OC_120.HTM >.

OTÁHALOVÁ, Lucie. *Úmluva o lidských právech : RP nebo manželství?* [online]. 2004, 10.07.2004 [cit. 2011-10-10]. komunity.web2.cz. Dostupné z WWW: < http://komunity.web2.cz/rp-otahalova/3_2_0_evropska_umluva.phtml >.

PALOUŠ, Martin. *Několik poznámek k výkladové praxi Evropského soudu pro lidská práva* [online]. 2007 [cit. 2011-10-11]. cuni.cz. Dostupné z WWW: < <http://www.cts.cuni.cz/soubory/reporty/CTS-07-01.pdf> >.

PECHOVÁ, Olga. *Články, zprávy a diplomové práce* [online]. 2009 [cit. 2011-10-21]. lgbt.poradna-prava.cz. Dostupné z WWW: < <http://lgbt.poradna-prava.cz/clanky-zpravy-a-diplomove-prace.html> >.

Občanský zákoník : Vládní návrh občanského zákoníku 2011 [online]. 2011 [cit. 2011-12-06]. Justice.cz. Dostupné z WWW: < http://obcanskyzakonik.justice.cz/tinymce-storage/files/2011/Vladni_navrh_obcanskeho_zakoniku_2011.pdf >.

Občanský zákoník : Vládní návrh občanského zákoníku 2011 - Důvodová zpráva [online]. 2011 [cit. 2011-12-06]. Justice.cz. Dostupné z WWW: < http://obcanskyzakonik.justice.cz/tinymce-storage/files/2011/Vladni_navrh_obcanskeho_zakoniku_2011_DZ.pdf >.

Manželský zákon (Německo) [online]. 2011, 5. července 2011 [cit. 2011-10-07]. wikipedia.org. Dostupné z WWW: < [http://de.wikipedia.org/wiki/Ehegesetz_\(Deutschland\)](http://de.wikipedia.org/wiki/Ehegesetz_(Deutschland)) >.

14. SHRNUTÍ / SUMMARY

SHRNUTÍ

Ve své diplomové práci na téma: „Neplatnost a neexistence manželství“ se zabývám charakteristikou a historickým vývojem tohoto institutu, důvody jeho existence, jeho procesním aspektem, jakož i navrhovanou právní úpravou v budoucnu.

Zaměřuji se také na aktuální problematiku neplatnosti a neexistence registrovaného partnerství a otázku práva na uzavření manželství transsexuálních osob, které s institutem neplatnosti a neexistence manželství bezesporu souvisejí. V neposlední řadě zde zpracovávám komparaci tohoto institutu s německou právní úpravou.

SUMMARY

In my diploma thesis: „Void and voidable marriage” I focus on the characterization of this problem, its historical development, reasons for its existence, their procedural aspects, as well as on the new private legal bill and its affects on the current legislation.

I also concentrate on topical issues of nullity and absence of a registered partnership, question of right to transsexual marriages, which definitely relates to the topic of nullity and absence of a marriage. At last but not the least I deal with comparison of this problem with the German legislation.

15. KLÍČOVÁ SLOVA / KEY WORDS

KLÍČOVÁ SLOVA

Rodinné právo, zákon o rodině, rodina, manželství, sňatek, překážky manželství, neplatnost manželství, neexistence manželství, bigamie, příbuzenství, nedostatek věku, duševní porucha, vada právního úkonu, konvalidace, registrované partnerství, transsexualismus, rekodifikace soukromého práva, německá právní úprava.

KEY WORDS

Family law, family act, family, marriage, wedding, marriage impediments, void marriage, voidable marriage, bigamy, kinship, lack of age, mental disorder, defect of the legal act, remedy of defects, registered partnership, transsexualism, recodification of private law, German legislation.